

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1887. Första Kammaren. N:o 24.

Onsdagen den 29 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 22 i denna månad.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 11 och statsutskottets samma dag bordlagda utlåtande n:o 49.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 15, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa delar af utskottets betänkande n:o 8, angående villkoren för tillverkning af bränvin.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets under gårdagen bordlagda betänkande n:o 16.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 25 och 27 innevarande juni bordlagda utlåtande n:o 7 b, med anledning af åtskilliga angående skogsväsendet framställda förslag.

1 punkten.

Mom. a).

Herr Cederberg: Då jag låtit anteckna mig såsom reservant i nu föredragna betänkande, har jag ansett mig böra med några ord angifva skälen dertill.

Det är icke den omständigheten, att de af mig och en ledamot i Andra Kammaren uti förevarande punkt väckta motioner skulle an-

*Ifrågasatt
lönerreglering
för skogs-
staten.*

*Ifrågasatt
löneroglering
för skogs-
staten.
(Forts.)*

ses hafva förfallit, för den händelse Riksdagen beslutar i enlighet med statsutskottets förslag rörande mom. a), ty dessa motioner äro verkliga så uppställda, att de hafva förfallit under denna förutsättning. Det gäller i stället några delar af utskottets motivering. Jag medgifver visserligen, att den anmärkning, jag har att framställa, egentligen angår punkten c). Men då den första af mina anmärkningar gäller den nu föredragna punkten, begagnar jag tillfället att på en gång angifva skälen till min reservation.

Det första skälet är det, att, när utskottet yttrar, att det »funnit Kongl. Maj:ts framställning om löneroglering vid skogsstaten i flera delar innebära förbättringar i nu rådande förhållanden beträffande förvaltningen af den värdefulla statsegendom, hvarom här är fråga», utskottet, enligt mitt förmenande, äfven bort angifva, i hvilka delar förbättringar, enligt utskottets åsigt, verkligen skulle åstadkommas genom den nu föreslagna regleringen, på det man icke vid den kommande riksdagen, då frågan påtagligen änyo kommer under behandling, skall behöfva tvista om denna sak. Äfven jag erkänner, att förslaget i flera delar möjligen kan innebära förbättringar, men, enligt mitt förmenande, innebär det i vissa delar också försämringar, och bland dessa räknar jag, så eget det än må låta, den visserligen i och för sig obetydliga titelförändring, som är vidtagen beträffande en tjänstebefattning inom skogsförvaltningen. Det är nemligen fråga om att liädanefter kalla skogsinspektörerna för öfverjägmästare. En titel betyder visserligen, som sagdt, ingenting. Men genom borttagande af den förra titeln och dess ersättande med den nu föreslagna borttager man äfven det sista ord, som just antyder, att hela denna tjänstemannacorps är inrättad för förvaltningen af skogarne, och tillägger den en titel, som, enligt mitt förmenande, innebär något, hvarmed ifrågasatt tjänstebefattning bra litet har att skaffa. Derför har jag ansett det vara skäl att göra alldeles tvärtom, det vill säga icke blott bibehålla den titel, som ligger i skogsinspektörstiteln, utan äfven försöka ändra jägmästaretiteln till någon liknande kronojägaretiteln eller dylikt, som mera står i öfverensstämmelse med det, som verkligen tillhör tjänstebefattningarna. För öfrigt tror jag, att hvad staten i allmänhet behöfver för vården af sina skogar, det är billiga tjänstemän med små pretentioner. Statens fordringar i afseende på deras utbildning äro icke särdeles stora, deraf torde också följa, att deras pretentioner i afseende på löneförmåner icke heller böra sättas synnerligen höga. Med den högre samhällsställningen och dermed följande högre lön komma allt värre anspråk. Domänstyrelsen torde bäst veta, huru redan nu svårigheter förekomma att få vissa jägmästare i mellersta Sverige att bo inom sina revier, i det de gjort den ena förevändningen efter den andra för att slippa flytta dit, och jag tror icke att det ännu lyckats domänstyrelsen att hos dem öfvervinna denna obenägenhet. Man har till och med påstått, att denna obenägenhet gått derhän, att en del revier måst förändras, så att reviererna, så att säga, flyttat till jägmästarna i stället för att dessa bort flytta till reviererna.

Den andra anmärkningen jag har mot utskottets utlåtande, rör, såsom jag nämnde, egentligen punkten c). Der föreslås nemligen att

för år 1888 på extra stat anvisa ett anslag af 78,000 kronor, hvilket, enligt utskottets motivering, skulle användas till, bland annat, »undersökning i landets nordligaste provinser af der befintliga, ännu orörda skogstillgångar, till åstadkommande af transportleder m. m.» Med den kändedom jag eger om dessa förhållanden tror jag dock, dels att undersökningar af skogstillgången å kronoparkerna, vida mer än hittills skett, skulle kunna besörjas af den ordinarie tjänstemannapersonalen, dels ock att de medel, som varit använda såväl till denna undersökning som ock i någon mån äfven till åstadkommande af transportleder å kronans skogar, blifvit, jag vill icke säga bortkastade, men åtminstone till icke ringa del illa använda.

Det är på dessa grunder jag icke ansett mig ega rätt att låta utskottets motivering passera alldeles utan anmärkningar; men jag har för öfrigt icke något yrkande att framställa.

Hers Evers: Då den siste ärade talaren icke hade något yrkande att göra, skulle jag egentligen icke hafva besvärat kammaren med något anförande, derest icke samme talare gjort några anmärkningar mot det af domänstyrelsen uppgjorda, genom Kongl. Maj:t framlagda förslag om löneroglering vid skogsstaten, hvilket utskottet säger sig hafva funnit »i flere delar innebära förbättringar i nu rådande förhållanden beträffande förvaltningen af den värdefulla statsegendom hvarom här är fråga», men hvilka förbättringar enligt talarens förmenande ej blifvit af utskottet framhållna.

Jag ber då att få påpeka, att bland de förbättringar för statens skogsväsen, som genom detta förslag vunnas, vore att å statens utarrenderade egendomars och boställens skogar skulle kunna åstadkommas en mera intensiv skogsskötsel än hvad nu är förhållandet. För närvarande åligger det nemligen boställsinnehafvare och arrendator att bekosta och verkställa skogsodlingen på boställena och de utarrenderade egendomarne. Men man har kommit till insigt derom, att äfven med bästa vilja förstå i allmänhet dessa boställshafvare och arrendatorer icke att på ändamälsenligt sätt verkställa dessa arbeten, och det var med afseende derpå som domänstyrelsen ansett att skogsstaten borde mera verksamt ingripa, och att allt arbete vid skogsodling å dessa skogar skulle verkställas af skogsstaten, hvarigenom en föresyn jemväl kunde åstadkommas för den enskilda skogshushållningen.

Vidare har domänstyrelsen påpekat, att vid den försäljning under hand, som redan nu eger rum inom flertalet af reviererna, inkomsten för dessa mindre försäljningar uppgått till ett ganska stort belopp, samt att, derest än vidare sådana underhandförsäljningar blefve utsträckta, deraf skulle kunna påräknas ökade inkomster för staten. Förhållandet är nemligen att, utom den ordinarie virkesutstyningen, hvilken i allmänhet försäljes på offentlig auktion, förekommer å kronoparkerna i synnerhet i Norrland en mängd virke, torrskog och vindfällen, som vid dessa tillfällen med fördel kunna under hand afyttras. Detta är ytterst beroende på den nit och omtanke, som jägmästarne dervidlag ådagalägga, men på samma gång som man ställer ett högre kraf på jägmästarnes arbete såväl häri som ock hvad skogsodlingen å statens boställen som å de utarrenderade egendomarne jemte den tillökning i

*Ifrågasatt
löneroglering
för skogs-
staten.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
lönerreglering
för skogs-
staten.
(Forts.)*

göromålen, som uppkommit genom tillökningen af kronoparkernas ytvidd sedan skogsstatens lönevilkor senast blefvo reglerade, ansåg sig domänstyrelsen ega stöd för sitt förslag att föreslå en förbättring i de ringa löneförmåner, som skogsstatens tjänstemän och betjente för närvarande hafva.

Den siste ärade talaren ansåg tillika, att den benämning af »skogsinspektörer», som för närvarande eger rum, vore att föredraga framför den af »öfverjägmästare», såsom domänstyrelsen föreslagit. Detta kan nu bero på tycke och smak, och ber jag endast att få framhålla att, innan skogsinspektörsbenämningen uppkom, kallades dessa för öfverjägmästare. Förändringen innebär således endast en återgång till det gamla, och benämningen föreställer jag mig har föga betydelse.

Vidare påstod samme talare att, enligt hans förmenande, skulle flottledssyner samt utredning om flottleders avvägbringande kunna verkställas på ett billigare sätt. Jag är mycket tacksam för alla upplysningar, som han i den vägen kan lemna, men då han icke uppgifvit några sådana, kan jag naturligtvis icke nu yttra mig härom.

Innan försäljning af virke på flerårig afverkning i Norrland eger rum, med skyldighet för köparen att sjelf bekosta flottleds anläggningar, der sådana ej förut finnas, har man ansett nödigt att genom en sorgfällig undersökning få utredt kostnaden för sådana flottleders avvägbringande och dervid sökt att utföra dessa undersökningar såväl så samvetsgrant och billigt som möjligt till ledning för köparen, som ock med iakttagande af all sparsamhet.

Hvad det nu föredragna utlåtandet vidkommer, kan jag icke underlåta att uttrycka mitt beklagande öfver att statsutskottet icke tagit under ompröfning det förslag, som af Kongl. Maj:t blifvit framställt. I Kongl. Maj:ts proposition å sidan 51 har herr statsrådet och chefen för finansdepartementet visat den ökning i det fasta anslaget till skogsstaten, som skulle uppkomma i händelse förslaget hade godkänts. Ökningen i utgiften i och för den föreslagna regleringen af skogsstaten skulle enligt herr statsrådets beräkning i rundt tal uppgå till omkring 50,000 kronor. Om jag derifrån afdrager de 5,000 kronor, som utskottet ansett böra utgå i och för ålderstillägg och dessutom en post af 17,400 kronor, som rätteligen skulle utgå af det fasta anslaget för aflöning till extra kronojägare i mellersta och södra delarne af landet, hvilka enligt lönerregleringsförslaget skulle komma på ordinarie stat och hvilkas aflöning nu utgår från reservationsanslaget till kronoskogarnes förvaltning och befrämjandet af skogsväsendet i allmänhet, eller tillsammans 22,400, återstår ej fullt 28,000 kronor utöfver det belopp, som för närvarande utgår som bestämdt anslag till skogsstaten, och jag hade hoppats att utskottet, i betraktande af den fördel, som genom detta förslag tillskyndats såväl statens skogsväsen som skogsstaten, bort hafva all anledning tillstyrka detsamma. Nu har utskottet begärt en ytterligare utredning och särskildt påpekat, att en minskning i revierernas antal möjligen skulle kunna ega rum. Domänstyrelsen har redan visat uti sitt framlagda förslag, att icke mindre än elfva revier skulle indragas, och den omständigheten att

inom vissa revier i mellersta och södra Sverige staten har mindre inkomst af dervarande kronoparker eller boställsskogar, än hvad utgifterna för revierens kräfvä, bör icke utgöra tillräcklig anledning att företaga en ytterligare indragning, alldestund arbetet blifver det samma såväl å boställsskogar och utarrenderade boställen som ock inom dessa revier förekommande andra skogar, företrädesvis ecklesiastiska boställsskogar, hvilkas afkastning ingår icke till staten men till vissa fonder, deribland presterskapets lönerregleringsfond. Någon ytterligare indragning hvarken af revier eller antalet af de knappt tilltagna öfverjägmästaretjensterna tror jag icke vara möjlig.

Domänstyrelsen har utgått från den åsigt, att i och med det samma man ålägger skogsstaten mera arbete och dervid fördelat detta på så få som möjligt, man också bör lemna tillräcklig aflöning för detta, och har dervid försökt till det yttersta nedbringa kostnaderna för det hela. Då jag väl inser, att ett yrkande om återremiss vid denna Riksdagens sena timme icke skulle tjena till något, kan jag dock icke underlåta att, på samma gång jag uttalar mitt beklagande öfver den utgång frågan nu fått, hoppas att när förslaget vid en blifvande riksdag åter kommer till behandling, det då måtte röna ett bättre öde.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, och utskottets i afseende på förevarande moment gjorda hemställan bifölls.

Mom. b).

Bifölls.

2 punkten.

Bifölls.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 25 och 27 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 47, med anledning af väckta motioner angående nya grunder för statens embets- och tjänstemäns aflöning m. m.

*Ifrågasatta
nya grunder
för aflöning
af statens
embets- och
tjänstemän.*

Herr Bexell: Jag får yrka bifall till min motion och dervid hänvisa till den diskussion, som kär i kammaren egde rum angående nedsättning i arrendena för kronans arrendatorer, då det af flera ledamöter uttalades såsom önskligt och lämpligt, att dessa arrenden borde utgå in natura.

Friherre von Kræmer: För min del får jag deremot anhålla om bifall till utskottets hemställan. Motionärens förslag torde nemligen icke hafva något rimligt skäl för sig, helst sedan frågan om kronoarrendenas bestämmande i spanmål, med hvilket detta förslag står i sammanhang, blifvit af Riksdagen förkastad.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till utskottets utlåtande.

Ifrågasatta nya grunder för aflöning af statens embets- och tjenstemän. Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt och sedan derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla herr Bexells i ämnet väckta motion; hvarefter propositionen på bifall till utskottets hemställan förnyades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

(Forts.)

Föredrogs å nyo och bifölls statsutskottets den 25 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 48, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upprättande af ett kompani volontärer vid Norrbottens fältjägarcorps.

Herr grefven och talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Förslag om nytt riksdags- och riksbankshus m. m. Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande sammansatta stats- och bankoutskottets den 25 och 27 innevarande juni bordlagda utlåtande n:o 3, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående nytt riksdags- och nytt riksbankshus m. m.

1 punkten.

Friherre af Ugglas: Då jag bland kammarens ledamöter måhända torde vara den, som varit i tillfälle att längst och oftast deltaga i frågan om Helgeandsholmens ordnande och bebyggande, torde det icke förundra kammaren, om jag vid detta tillfälle önskar att få angifva den ståndpunkt, som jag under denna tid intagit, och den jag för närvarande ännu omfattar, och då ordnandet af Helgeandsholmen i det närmaste sammanhänger med läget för den byggnad, som nu af Kongl. Maj:t föreslagits, så anhåller jag att äfven i afseende på denna byggnad få yttra några ord.

Frågan om Helgeandsholmens ordnande har under många, många år fortgått och varit en för Stockholm i högsta grad brännande fråga. Under denna tid hafva hufvudsakligen trenne särskilda strömningar gjort sig gällande. Den äldsta af dessa — jag ber att få nämna, att jag icke tänker gå så långt tillbaka i tiden som till det Tessinska förslaget, utan ber att få hålla mig till hvad som under detta sekel förekommit — syftar alldeles afgjort till en öppen och afröjd holme, och första gången en sådan tanke fick något mera bestämdt uttryck var genom Kongl. Maj:ts resolution af år 1837 på bazarbolagets begäran att få bygga en bazar. I denna resolution funnos uttalade *olika* vilkor och bestämmelser, i händelse Helgeandsholmen skulle afrödjas eller bebyggas, och i det förra fallet förbehölls staten eller staden särdeles fördelaktiga vilkor för inlösen af denna byggnad. Deri ligger ju uppenbart den antydning, att man redan den tiden tänkte sig holmen som en fri och öppen plats. Kom så konung Oscar I:s förklaring år 1856, deri han, varmt intresserad för förskönandet af holmen, uttalade, att

han, när densamma *aftröjdes*, ville skänka de hus, som han på holmen egde. I sammanhang härmed tillsattes en komité för att taga denna fråga om hand. Af denna komiténs arbeten blef dock icke något resultat och det har icke heller lyckats mig att finna något spår af dess verksamhet. Under hela denna tid synas dock, som sagdt, tankarne hafva varit eniga derom, att det lämpligaste sättet för ordnandet af Helgeandsholmen vore att förvandla densamma till en fri och öppen plats, och denna tanke tror jag fortfarande gälde ända till dess att, vid 1872 års riksdag, i denna kammare väcktes motion om att förlägga ett riksdagshus på Helgeandsholmen. Denna motion föranledde dertill, att det uppdrogs åt fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken att gå i författning om uppgörande af ritningar och förslag till byggnader för riksdagen och äfven för riksbanken. Frågan derom förekom vid två särskilda riksdagar, men vid 1874 års riksdag kom frågan, genom kamrarnes olika beslut, att förfalla; men efter den tiden har smänningom den åsigten mer och mer vunnit insteg, att det enda sättet för Helgeandsholmens ordnande vore densammas bebyggande. Så kom 1881 års riksdag, då Kongl. Maj:t föreslog att förlägga ett riksbankshus på Helgeandsholmen och i sammanhang dermed ordna holmen. Förslaget föll likväl, och så hvilade denna fråga ända till år 1883, då en komité tillsattes, på Riksdagens anhöllan, för att ordna åtskilliga byggnadsfrågor. Så väl Riksdagen uti sin skrifvelse, som Kongl. Maj:t i sina föreskrifter förklarade dock uttryckligen, att denna komité icke hade att befatta sig med frågan om Helgeandsholmen, emedan derom redan förelåg utredning, och det hade visat sig, att en sammanblandning af stallbyggnadens förflyttande och riksdagshuset icke hade ledt till något resultat.

Den andra strömningen afsåg, såsom jag antydt, att på Helgeandsholmens vestra ända bygga ett riksbankshus. Jag får bekänna, att ehuru jag varmt och lifligt har omfattat den tanken, att Helgeandsholmen en gång skulle kunna blifva en fri och öppen plats — jag vill gerna erkänna att jag möjligen i detta afseende tagit intryck af den, som lifligast och varmast förfäktat denna åsigt, nemligen numera aflidne öfverintendenten Scholander, med hvilken jag varit i tillfälle att samarbete i denna fråga, — så vill jag säga, att jag, väl inseende svårigheterna om icke det omöjliga att, utan bidrag från det allmännas sida, komma till något resultat i denna fråga, slutligen omfattat den åsigten, att det lämpligaste vore att på Helgeandsholmens yttersta, vestra ända förlägga ett riksbankshus och för öfrigt göra holmen till en fri och öppen plats. Den senaste komitén hade icke, såsom jag här ofvan nämnt, att befatta sig med frågan om Helgeandsholmen. Emellertid var komitén så sammansatt, att pluraliteten inom densamma omfattade den mening att Helgeandsholmen just vore den lämpligaste platsen för ett riksdagshus, och på grund deraf lät också komitén utarbete ett lika fullständigt förslag för en grundläggning och planering å Helgeandsholmen som för alla öfriga platser, hvilka komitén ansåg kunde ifrågakomma till ett nytt riksdagshus. Jag vill i förbigående nämna, att vid valet af platser den hufvudgrunden var för mig bestämmande, att man borde försöka så mycket som möjligt fränskilja den ena byggnaden från den andra och icke sammankoppla dem med

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)

hvarandra, och det är denna hufvudgrund, som funnit sitt uttryck i denna komités betänkande. Ehuru jag sålunda, mine herrar, icke har öfvergifvit min gamla ståndpunkt i afseende å Helgeandsholmens ordnande, har jag såsom reservant vid detta komitébetänkande antydt att jag skulle kunna modifiera densamma, derest det visade sig omöjligt att för densammas realiserande vinna framgång, och jag må säga, att den senare tidens tilldragelser hafva för mig mer och mer klargjort, att det måhända icke låter sig göra att få denna holme ordnad på annat sätt än att den tages i anspråk för någon större byggnad. Under sådana förhållanden anser jag det vara min skyldighet att icke låta mina egna individuella åsikter spela en allt för stor roll, i synnerhet som denna fråga i ekonomiskt afseende är af så stor betydelse för Stockholms stad, och då det nu af Kongl. Maj:t blifvit ifrågasatt, att hela denna fråga skulle ordnas utan några afsevärda kostnader för Stockholms kommun, så får jag bekänna, att jag, i min nuvarande ställning, är mycket tveksam huruvida jag icke måste låta mina gamla åsikter fara. Men, mine herrar, om jag äfven skulle kunna förmå mig dertill, tillåter jag mig likvisst att uttala en tvekan huruvida det sätt, hvarpå man nu söker att lösa denna fråga, verkligen är det, som, åtminstone för närvarande, kan och bör af Riksdagen antagas. Här är nu, såsom herrarne hafva sig bekant, fråga om att på Helgeandsholmen uppföra en byggnad, som skulle inrymma Riksdagens båda kamrar och kansli, riksbank, riksgäldskontor samt några andra embetsverk, såsom justitieombudsmansexpeditionen m. fl. För min del betviflar jag, att det kan vara möjligt att på ett fullt tillfredsställande sätt lösa en sådan uppgift. I detta afseende måste jag gå något tillbaka i tiden. Då det åt fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken uppdrogs att göra upp ritningar och kostnadsförslag till en dylik byggnad, upprättades 2 särskilda alternativ, det ena omfattande en sammanbyggnad för Riksdagen, riksbanken och riksgäldskontoret, eller precis samma förslag som det, hvilket nu är i fråga. Det andra alternativet omfattade en särskild riksdagshusbyggnad och särskildt hus för riksbanken. Detta program utställdes till allmän täflan och inom den föreskrifna tiden inkommo tvenne täflingsritningar, hvilka öfverlemnades åt en särskild utsedd nämnd för att af denna granskas. Uti det utlåtande, som denna nämnd, efter fullgörandet af sitt uppdrag, afgaf, uttalar den, att den icke funnit någotdera af de ingifna förslagen kunna läggas till grund för en dylik byggnads uppförande på Helgeandsholmen och sålunda icke heller kunnat tillerkänna något pris åt dessa ritningar, endast någon ersättning för besväret. Detta var icke underligt, ty författaren till ett af dessa förslag yttrar i slutet af sin skrifvelse, i afseende på hela denna angelägenhet, några ord, som jag skall be att få uppläsa. De lyda:

»Innan författaren nedlägger pennan, torde det tillåtas honom med några ord uttala sin mening om lämpligheten af det ena eller andra alternativets genomförande. Kongl. slottet är en farlig granne, mot hvilken man vid Helgeandsholmens bebyggande får vara på sin vakt. Det blifvande riksdagshuset får nemligen icke låta qväsa sig af kongl. slottet; men å andra sidan får ännu mindre riksdagshuset, genom tung ofördelad massa, störande inverka på detsamma — icke

derföre att det icke under alla omständigheter står sig, men det kan stå sig mer och mindre bra, beroende på det blifvande granskandet af Helgeandsholmen. För att både riksdagshuset och slottet skola hvar för sig komma till sin fulla rätt och gemensamt förlikas vid hvarandras sida, är nödigt att riksdagshuset framträder så enkelt och, till form och massa, så litet braskande som möjligt; att det i stil harmonierar med detsamma, utan att derföre behöfva slafviskt draga på dess arkitektonik — hvarunder det för resten här helt visst kom till korta. Frågas nu: är det möjligt att, såväl enligt 1:sta som 2:dra alternativet, åstadkomma en så beskaffad byggnad? Författaren tror att det är mycket svårt, om icke omöjligt, att enligt 1:sta alternativet lösa en sådan uppgift; ty de många embetslokalerna tvinga till en alltigenom stor och för mycket dominerande byggnad, hvars många och tätsittande fönster (som lokalerna nödvändigt behöfva) göra det hela mer eller mindre trivialt. Deremot torde för detta syfte 2:dra alternativet vara lyckligare, och författaren har derföre med förkärlek sökt lösa uppgifterna deruti, beklagande nu blott att det 1:sta alternativet hindrat honom att fullständigare genomtänka och noggrannare genomföra sin idé. 2:dra alternativet kostar visserligen — så som författaren tänkt sig det — nära en half million mera än det första, men vid ett så storartadt företag som detta, torde rättast vara att låta penningfrågan blifva en fråga numero 2 — eller 3.»

Nu vill jag, för att icke på något vis missleda någon, säga, att enligt detta program hade huset till sin östra yttersta linie en linie dragen emellan midten af Gustaf Adolfs torg och nordvestra flygeln af slottet, då det nu varande förslaget angifver samma linie dragen från arffurstens palats till nordvestra slottsflygeln. Denna skilnad kan, enligt min tanke, icke borttaga de anmärkningar, som emot det förra förslaget blifvit uttalade. Efter denna tid har man också icke på något sätt sökt lösa denna fråga.

Det enda förslag, som vi i detta fall hafva att rätta oss efter, är det, som finnes utställt här inom Riksdagen. Jag vill, för min del, mycket gerna erkänna, att detta endast är en eskiss och att det icke är den slutliga ritning, efter hvilken huset skall byggas, ty naturligtvis kommer då en täfning att anställas och då komma kanske andra ritningar, hvilka blifva lagda till grund för denna byggnad. Emellertid är det nämnda förslaget uppgjort af en person, som obestriddligen är en af våra förnämsta arkitekter, hvilken allt sedan år 1874 särskildt satt sig in uti detta ärende och sedermera studerat sig in i ämnet, och då kan jag icke tro annat än att man måste fästa åtminstone något afseende vid dessa ritningar, ehuru de som sagdt säkerligen icke blifva de, som vid det slutliga utförandet komma att användas. Jag tviflar dessutom på, att någon skall kunna på ett lyckligare sätt än han lösa detta problem. Ser jag då på dessa planritningar, tillåter jag mig först och främst att få anmärka något i afseende på arealen. Byggnadskomitén hade, efter noggranna uträkningar, kommit till det resultat, att Riksdagens hus kräfde en grundyta af 57,000 qvadratfot och riksbanken 15,000 qvadratfot, samt för riksgäldskontoret en yta af 4,500 qvadratfot, tillsammans en areal af 76,500 qvadratfot. I Kongl. Maj:ts proposition finnes, på grund af sakkunni-

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.*

(Forts.)

Förslag om nytt riksdags- och riksbankshus m. m. (Förts.)

ges utredning, antydt, att ytan för detta hus skulle uppgå till 83,000 kvadratfot. Jag har genom fullt sakkunnige personer låtit göra en uträkning af den yta, som, enligt det här utställda förslaget, erfordrades och den visar en areal af 88,500 kvadratfot. Man ser således häraf, att, i afseende å arealen, tankarne äro ganska delade. Ser jag derefter på sjelfva anordningen att sammanbygga riksbanken med riksdagshuset, så vill jag säga, att jag mycket stött mig på en sådan anordning. När en gång svenska staten kommer att bygga ett hus för sin representation, så bör den, enligt min uppfattning, få detta hus ensamt för sig. Detta må nu vara en känsloaffär, men jag kan icke hjälpa att detta sammanbyggande af riksbanken med riksdagshuset verkar stötande. Vidare får jag säga, att denna anordning är mycket svår att åstadkomma utan att vidtaga andra ganska betänkliga anordningar. Först och främst omöjliggöres för all framtid Drottninggatans framdragande öfver Helgeandsholmen till en kommunikationsled mot staden. Man må nu tänka hvad man vill, man må anse det för en fantasi eller icke, men min öfvertygelse är, att i framtiden, låt vara också efter 100 år, ett ordnande af staden inom broarne kommer att ega rum, och då vore det att djupt beklaga, ifall man, genom byggandet af ett sådant hus som det ifrågasatta riksdagshuset, hade omöjliggjort att öfver Helgeandsholmen framdraga denna viktiga kommunikationsled. Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, huruvida riksbankens eget läge blefve så synnerligen fördelaktigt genom att förläggas bakom riksdagshuset. Enligt den anordning, som på denna plan är uppgjord, mynna broarne från Drottninggatan och staden ut i stora hvälfda portgångar i riksdagshuset, hvarifrån man skall vika åt sidorna ut genom andra portgångar för att så småningom komma till riksbanken. Riksbanken kommer således, oaktadt sitt centrala läge, icke att ligga fördelaktigt för allmänna rörelsen. Man har sagt, att det skulle vara ekonomiska skäl, som nu skulle nödvändiggöra detta sammanbyggande. Jag erkänner mycket villigt, att i det fallet tala verkligen ekonomiska skäl, ty ett särskiljande af dessa två byggnader kommer att kosta icke så obetydligt mera än om de sammanbyggdes, men då det, mine herrar, är fråga om att för all framtid bygga ett hus för den svenska representationen, så tror jag för min del, att man icke får fästa ett allt för stort afseende vid de ekonomiska förhållandena. Äfven om jag nu, till följd af omständigheterna, skulle kunna finna mig uti och icke motsätta mig Helgeandsholmens bebyggande med en större byggnad än som, enligt min uppfattning, ur estetisk synpunkt vore det lyckligaste och bästa, så tillåter jag mig likväl hemställa, huru vida icke, genom ett uppskof i denna fråga, man skulle kunna få en klarare inblick i densamma än man för närvarande har. Om denna byggnadsfråga uppskjutes till en kommande riksdag och Riksdagen nu uttryckligen begär att erhålla fullständiga ritningar och kostnadsförslag öfver en sådan anordning, som här är i fråga, så tror jag verkligen, mine herrar, att frågan derpå skulle vinna mera än om man nu faststälde hvad som här föreslås utan den utredning, som en så viktig fråga kräfvär. Möjligtvis misstager jag mig, men åtminstone är det min tro, att detta program icke kan utföras, och är det väl då rätt att fastställa detta utan att vara fullt öfvertygad om, att den

byggnad, som uppföres, verkligen i en framtid blir värdig sitt stora ändamål?

Jag framställer icke något yrkande, men jag har velat fästa uppmärksamheten på de anmärkningar, som jag trott att man, i frågans närvarande skick, varit berättigad att göra och jag öfverlemnar åt kammaren att härvid fästa det afseende, som kammaren kan finna skäligt.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.*
(Forts.)

Herr statsrådet friherre Tamm: Den fråga, som nu föreligger, torde egentligen utgöra en Riksdagens angelägenhet, och Kongl. Maj:ts åtgörande dervid inskränker sig till att lemna Riksdagen upplysning angående dispositionen af de tomter, öfver hvilka Kongl. Maj:t förfogar, och att derjemte till Riksdagen framföra det erbjudande, som Hans Maj:t Konungen gjort angående öfverlåtande af vissa, honom enskildt tillhöriga tomter. Den ifrågakvarande propositionen har derfor afsett detta. Men det är gifvet, att dervid också har bort fogas en utredning såväl angående lämpligheten att använda dessa tomter som ock öfver de antagliga kostnaderna. Jag ber få fästa kammarens uppmärksamhet på nödvändigheten deraf, att frågan icke uppskjutes allt för länge, ty de på Helgeandsholmen befintliga tomterna erfordra inom kortare tid en icke obetydlig reparation, och att i samma mån denna reparation blifvit verkställd, de då torde representera ett betydligt större värde. Det är icke ens sagdt, att de kunna stå Riksdagen till buds vid det tillfälle, som Riksdagen skulle önska det. Med anledning af detta anser jag mig icke böra, åtminstone från denna plats, deltaga i öfverläggningen angående såväl kostnaderna som öfriga till ärendet hörande frågor, utan anhåller blott att få öfverlemnna frågan till kammarens afgörande, men vill särskildt betona, att det erbjudande, som från Konungen nu är lemnadt, torde böra vara ett viktigt moment med afseende på frågans afgörande i närvarande stund.

Herr Carlheim-Gyllenskiöld: För min del anser jag att denna fråga icke underkastats en så fullständig utredning, som man möjligen från Kongl. Maj:t hade kunnat vänta, äfvensom att den ekonomiska ställningen i landet i allmänhet är sådan, att det icke ens vore riktigt handladt af Riksdagen att åt sig sjelf låta uppföra ett storartadt palats, medan Riksdagen å andra sidan icke kunnat understödja jordbruket och näringarne. För öfrigt vill det synas mig, som om staten under de sista åren uppoffrat allt för stora kapital på palatslika byggnader, hvilka med afseende på de nedlagda kostnaderna varit mer eller mindre öfverflödiga.

På dessa i korthet anförda grunder vill jag, för att icke förlänga diskussionen, inskränka mig till att yrka afslag på utskottets hemställan.

Friherre Åkerhielm: Till en början anhåller jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att under den brådska, hvilken vid denna sena tid i Riksdagen är rådande, sammansatta utskottet gjort sig skyldigt till en expeditionsförseelse vid afsändandet till tryckeriet af det föreliggande betänkanudet. Herrarne hafva således, en och hvar,

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.

(Forts.)

en sida rättelser, deri den af utskottet föreslagna ändring i Kongl. Maj:ts proposition, utslutande af mon. 3, finnes iakttagen. Det är endast detta förhållande jag velat meddela.

Jag begärde egentligen ordet med anledning af den förste ärade talarens yttrande, icke för att motsäga honom, utan snarare för att gifva till känna att jag, för min del, står på snart sagdt samma ståndpunkt, som han till den föreliggande frågan intager. Jag har alltid tillföre varit en afgjord motståndare till de förslag, hvilka afsett att Riksdagens hus och riksbanken skulle gemensamt förläggas på Helgeandsholmen, af de skäl, att jag funnit platsen för dyr och kostnaderna för uppförande af en sådan byggnad proportionsvis för stora för en representation som den svenska under de ekonomiska förhållanden, som råda i landet. Hvad jag i denna fråga förut yttrat, finnes i kammarens protokoll anteckadt, för den, som derom vill taga kännedom, och jag skall derföre icke rekapitulera hvad jag sagt. Skälet till att jag nu, då jag deltagit i det sammansatta utskottets arbeten, ansåg mig från början böra, så vidt möjligt var, söka ut ur den kongl. propositionen finna ut hvad som möjligen deraf kunde vara anledning att tagas under Riksdagens skärskådande och till äfventyrs vinna dess bifall, var att alla utsigter att bygga på annat håll och ordna denna fråga för ett rimligare och billigare pris numera synas vara försvunna. Det är väl icke gerna tänkbart att det kan komma i fråga att bygga riksdagshuset på riksgäldskontorets tomt, lika litet som på någon annan tomt i närheten deraf, då ju Riksdagen dess värre beslutat att på dess gamla tomt uppföra det nya riksarkivet, och äfven den Norstedtska tomten numera är upptagen af en alldeles ny och prydlig enskild byggnad. Icke heller är det tänkbart, efter senaste komitéutredning, att riksdagshuset skulle kunna komma att ligga på den tomt, der stora teatern nu är belägen. Vid sådant förhållande och då medgifvas måste, att de lokaler, vi nu hafva, äro alldeles för tränga och osunda, har jag icke, genom att inom utskottet motsätta mig lösningen af denna fråga, velat bära ansvaret för att icke Riksdagen blifvit i tillfälle att efter bästa pröfning i detta ärende besluta. Det är således en ganska ljum försvarare af förslaget, som nu uppträder inför kammaren. Jag gör detta erkännande i likhet med den förste ärade talaren; men jag skall dock försöka att icke likna honom i så fall, att sedan jag gjort detta erkännande, jag upptager alla de olägenheter och anmärkningar, som kunna göras, utan jag skall söka framhålla de skäl, som synas mig tala för, huru vida icke ett antagande af det föreliggande förslaget skulle vara ganska tänkbart, åtminstone mera tänkbart nu än tillföre. Först och främst förefaller det mig, som om behovet af ett nytt riksdagshus vore så trängande, att representationen icke längre kan undanskjuta denna fråga, och för det andra är det erbjudande, som från Hans Maj:t Konungens sida göres, under nuvarande förhållanden så pass fördelaktigt, i jmförelse med hvad som hittills stått att vinna, att det visserligen förtjenar att noga skärskådas. Dertill kommer, att äfven riksbankens behof af ett nytt hus blir mer och mer framträdande, och att denna bank, af det läge Helgeandsholmen erbjuder, skulle hafva väsentliga fördelar, om hvilkas vinnande Riksdagen måste vara ganska mån. Jag har derföre trott, att man

borde från den kongl. propositionen afskåra de delar, som icke vid denna riksdag tarfvade ett ovilkorligt svar och endast bibehålla de delar, om hvilka beslut redan nu måste fattas. För så vidt det skulle visa sig, att Riksdagens flertal inom båda kamrarna vill bebygga Helgeandsholmen, kan denna holme *nu* förvärfvas för Riksdagen på bättre och billigare vilkor än förut, och än hvad till äfventyrs i en framtid, såsom vi nyss hörde från statsrådsbänken, torde stå att erhålla. Det förefaller mig vidare, som om den ifrågasatta inlösen af den bazarbyggnad, som för närvarande finnes under vissa vilkor inrymd på Helgeandsholmen, icke oundgängligen nu behöfver afgöras, eller åtminstone att vid afgörandet å Riksdagens sida ett vilkor kunde fästas, det nemligen att den för sagda byggnad i statsrådsprotokollet förslagsvis tilltänkta lösesumma icke måtte öfverskridas. Det har vidare förefallit mig, som om något beslut vid denna riksdag icke nödvändigt behöfver fattas angående sättet för användandet af det ledigblifvande riksdagshuset och riksbankshuset, om hvilka i den kongl. propositionen särskildt förhandlas. Jag har sålunda varit med om att reducera denna fråga till dess minsta möjliga dimensioner, och jag har icke heller velat motsätta mig, att ett förslag, så pass fullständigt som utskottet varit i stånd att åstadkomma det, skulle komma under Riksdagens pröfning. Skulle sedermera visa sig, att den Riksdagens kammare, som utgått af de val, hvilka under särskilda förhållanden företagits, icke för sin del vill vara med om att redan nu afgöra detta ärende, utan ryggar tillbaka för de utgifter, hvilka, äfven om de reduceras, dock i ganska betydlig grad ännu kvarstå, så kan jag icke annat än erkänna, att jag icke tror det vara lyckligt, om denna kammares flertal vid en gemensam votering skulle taga på sig ett så viktigt ansvar, som lösningen af denna fråga medför. I sådant fall kommer jag vid gemensam omröstning att rösta emot bifall till förslaget.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)*

Herr Stråle, Holdo: För åtskilliga år sedan tog jag mig, såsom dåvarande ledamot af medkammaren, friheten att väcka förslag om till- och ombyggnad af det hus, hvori vi nu äro församlade, till ett mera lämpligt riksdagshus. Denna fråga upptogs ett par år senare, men det framställda förslaget underkändes af då varande riksdag.

Ehuru jag får bekänna, att jag fortfarande hyser den bestämda åsigten, att i afseende å praktisk utförbarhet, yttre utseende och framför allt med hänsyn till kostnaden, det vore fördelaktigare att med tillägg af den här bredvid liggande platsen åstadkomma ett riksdagshus, hvilket i monumentalt hänseende vore framstående och äfven motsvarade framtida behof, så får jag dock säga, att detta endast är en förhoppning, hvilken väl knappast torde kunna realiseras, då ju denna fråga redan är utaf Riksdagen afslagen. Jag har under loppet af flera år äfven hyst den förhoppningen, att Stockholms stad möjligen skulle kunna förvärfva eganderätten till Helgeandsholmen emot skyldighet att på densamma uppföra en stor teater. I strid med den högt ärade talare, som öppnade denna debatt, är jag nemligen af den bestämda åsigten, att det icke är lämpligt att denna holme anordnas till en fri och öppen plats. Långt ifrån att detta skulle blifva en prydnad för staden, skulle det snarare blifva en missprydnad; ty platsen är för stor

Förslag om nytt riksdags- och riksbanks-hus m. m.
(Forts.)

för att lemnas obebyggd, och det kan väl icke vara lämpligt att genom ett tomtorråde af denna storlek skilja Stockholms stad i tvenne hälfter, då distanserna inom denna stad redan förut äro ganska betydliga. Deremot är det gifvet, att ett riksdagshus å Helgeandsholmen skulle komma att förena icke blott de skilda stadsdelarne, utan äfven landets olika delar.

Då jag emellertid icke har någon förhoppning att få se den tanken förverkligad, att man skulle på Helgeandsholmen få en vacker teater, ligger det för mig, såsom medlem af Riksdagen, närmast till hands, att jag, då jag har att välja emellan att låta det ligga, som det nu ser ut på Helgeandsholmen, sådant det varit i 50 år och helt säkert skall blifva i ytterligare 50 år, samt möjligheten att få, låt vara, denna komplicerade byggnad, kommer jag att lemna min röst för det senare, ehuru jag ingalunda är förtjust i detta förslag; och jag skall icke heller sörja, om det faller, men jag biträder det föreliggande förslaget i den förhoppning, att denna holme inom en icke allt för långt aflägsen framtid må erhålla ett utseende, som fullt värdigt motsvarar dess läge nom hufvudstaden.

Herr Björnstjerna: Sedan man i några år lappat på det nuvarande riksdagshuset efter representationsförändringen, väcktes vid riksdagen år 1872 en motion om byggande af ett hus för riksdag, riksbank och riksgäldskontor i förening på Helgeandsholmen; båda kamrarne biföllo då denna tanke och beslöto, att undersökningar i denna riktning skulle företagas. Detta är det enda beslut i denna fråga, uti hvilken Riksdagens båda kamrar hittills kunnat enas. Till 1873 års Riksdag hade förslaget ännu icke hunnit blifva färdigt, och vid 1874 års riksdag biföll Första Kammaren men Andra Kammaren afslog det förslag, som blifvit uppgjort. Man har ofta påstått, att en sammanblandning af dessa frågor gjort alla resultat omöjliga. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att allt från år 1874, när detta sammanblandningsförslag föll, har icke under en tid af åtta år föreslagits någon sammanbyggnad af riksdagshuset med något annat, utan en stor mängd förslag hafva blifvit uppgjorda att bygga riksdagshuset särskildt, hvilka dock alla förkastats. Af dessa hafva icke mindre än sex eller åtta gält dettas om- eller nybyggande på Riddarholmen, af hvilka åtminstone ett sannolikt blifvit mycket dyrare än det nu föreliggande, nemligen det, som afsåg riksdagshusets förläggande på generalstabens tomt.

Hvad riksbanken beträffar, har man äfven under hela denna tid förgäfvets letat efter en lämplig plats för densamma. Efter det dessa 8 år fruktlöst gått förbi, kom man åter till den första, och jag föreställer mig äfven kloka, tanken att genom sammanförande på Helgeandsholmen af riksdags- och bankbyggnaderna på ett billigare sätt nå det efterlängtade målet, ty utan tvifvel blir det mycket mera kostsamt att särskildt för sig uppföra hvar och en af dessa byggnader, hvilka länge ansetts nödvändiga, samt bereda rum åt husvilla embetsverk och på samma gång få ett nytt hofstall och Helgeandsholmen ordnad på ett sätt, som hvar och en måste erkänna blifva en stor försköning i jemförelse med det nuvarande tillståndet, och som, enligt min tanke,

är det enda möjliga, hvarigenom denna holme på något vis kan komma till heders. Kostnaderna för att göra Helgeandsholmen i sin helhet till en fri och öppen plats skulle nemligen blifva allt för stora för Stockholms stad ensam att bestrida, ty äfven om staten skänkte eller utan ersättning uppläte holmen, och Konungen afstode från sina värdefulla tomter derstädes, skulle kostnaden i alla fall gå till $2\frac{1}{2}$ millioner kronor. Om artilleriplanen icke längre finnes tillgänglig för Konungens stall, utan plats för detsamma måste inköpas, komme kostnaden att ökas med måhända ännu en million. Att stadsfullmäktige hvarken kunna eller böra för ändamålet bevilja så ofantliga belopp, synes mig vara uppenbart. Man måste sträfva efter att få hvad som är möjligt, äfven om detta icke är det tänkbarast bästa.

Jag instämmer för öfrigt fullkomligt med den siste ärade talaren deri, att på Helgeandsholmen bör någon större praktbyggnad vara belägen. Detta skulle blifva mycket vackrare än att göra den till en öppen promenadplats i denna del af staden, der en stor mängd sådana platser redan finnas, hvilka äro mycket vackrare än Helgeandsholmen någonsin kan blifva. Från denna holme finnes i sjelfva verket icke den vackra utsigt, som man föreställer sig. Holmen är nemligen nästan helt och hållet gringgårdad af tätt inpå liggande land med höga byggnader. Främst är det den del af staden inom broarne, der kanslihuset är beläget, och bakom kommer Riddarholmen, hvilken utskjuter så långt, att den går nästan framför hela holmen. Den öfriga delen skymmes af Strömsborg och de båda broarne, af hvilka Vasabron går på ett afstånd af endast omkring 400 fot. Man har således icke derifrån på långt när så vacker utsigt som från mångfaldiga andra platser i Stockholm, t. ex. Strömparterren, Kungsträdgården, Blasieholms- eller Skeppsholmsstranden åt denna sida.

Den förste ärade talaren framhöll, att redan år 1874 vid de täfplingsförslag, som då uppgjordes, hade sakkunnige förklaradt, att det vore förenadt med den största svårighet att på Helgeandsholmen kunna inrymma sådana byggnader som de ifrågavarande, utan att skada slottets utseende. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att dessa förslag och ritningar voro uppgjorda under förutsättning att byggnaderna skulle ligga framför en förlängning af Drottninggatan, hvilken skulle dragas rakt fram öfver Helgeandsholmen. Det var detta, som gjorde det omöjligt att då finna en lämplig lösning på denna fråga, och det var äfven i följd deraf, som professor Scholander gjorde de anmärkningar, hvilka ofta framdragits emot detta förslag. Han utgick nemligen derifrån, att det visat sig vara omöjligt att förlägga en dylik byggnad så långt tillbaka, att synlinien från Gustaf Adolfs stod till vestra hörnet af slottet blefve fri, och på den grund förkastades hela förslaget. Nu är här föreslaget, såsom herrarne känna, att byggnaderna skola ligga så långt tillbaka, att synlinien till och med från hörnet af arfprinsens palats till vestra slottshörnet blir fri, men detta kan icke ske på annat sätt, än att Drottninggatan icke förlänges i rät linie öfver Helgeandsholmen.

Den förste ärade talaren har framhållit detta såsom en olägenhet, hvilket jag för min del icke kan erkänna, ty åtminstone kan det icke under nuvarande förhållanden komma i fråga att draga någon egentlig

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)*

körtrafik öfver Helgeandsholmen, ty om man från Drottninggatan skall fortsätta öfver denna holme, kommer man ju till Mynttorget, tätt invid kanslihusets port, hvarifrån man endast har valet mellan den smala Vesterlånggatan, dit väl meningen ej kan vara att draga någon större mängd körande, eller den trånga Myntgatan, hvilken redan vid hörnet af Riddarhuset sammanträffar med gatan från Vasabron, hvilken senare väg säkert af de körande, som skola från Drottninggatan till staden, hellre väljes. Något behof af en körväg öfver holmen finnes således ej. Det enda, som, enligt min tanke, bör ifrågakomma, är att från Drottninggatan göra en gångbro till holmen, hvilken är nödvändig för att man lätt skall kunna komma till riksbanken. Huru många är det väl som åka till banken, och taga de omvägen öfver Norrebro, blir tidsskilnaden endast en eller annan minut. Detta, att Drottninggatan ej fortsättes i rak linie öfver holmen, är således vilkoret för att på ett tillfredsställande sätt kunna åstadkomma en så stor byggnad derstädes. Drottninggatan behöfver icke heller förlängas, ty den är sannerligen lång nog förut i förhållande till sin bredd, och något vackert skulle det icke vara att se Mynttorget som ändpunkt. Då vore det vida vackrare, såsom arkitekten tänkt sig på de nu uppgjorda ritningarna, att midt för Drottninggatan göra ett kolonnparti på riksdagshuset, som skulle taga sig väl ut från denna gata.

Den förste ärade talaren nämnde äfven, att till riksbanken skulle man komma endast genom ett hvalf. Det är visserligen sant, att på den i fråga varande ritningen förhåller det sig så; men detta hvalf skulle hafva i det närmaste samma bredd som Drottninggatan, och sjelfva ritningen är endast ett utkast för att visa möjligheten af att förlägga en sådan byggnad på Helgeandsholmen, utan att skada slottets utseende, och utan att af slottet nedtryckas.

Det har icke förutsatts något annat än att, så framt Riksdagen bifaller förslaget, skulle vissa belopp anvisas för täflingsritningar, och uppmaning utfärdas att inkomma med sådana. Det är således icke alls meningen att fatta beslut om byggnadens uppförande efter den i fråga varande ritningen, utan kan det förslag, som slutligen antages, blifva något helt olika.

Man har mycket talat om de stora kostnaderna. Men kostnaderna för monumentala byggnader måste vara stora, ty annars blifva byggnaderna icke monumentala och uppfylla icke sitt ändamål. För att gifva ett begrepp om hvad man i andra länder gifvit för sådana byggnader ber jag att få anföra några siffror, hemtade, som jag tror, ur tillförlitliga källor:

Det engelska parlamentshuset uppgifves hafva kostat 2½ å 3 millioner pund sterling eller 45 å 54 millioner kronor; för riksdagshuset, som nu uppföres i Berlin, var redan år 1880 en fond samlad af 30 millioner mark; för parlamentshuset i Wien har redan utgifvits 8,300,000 gulden och det beräknas kosta ännu en million; till parlamentshuset i Budapest har voterats 10 millioner gulden och hela kostnaden beräknas till 16 millioner gulden, omkring 28 millioner kronor; utgiften för det nya justitiepalatset i Brüssel uppgick år 1884 till 45 millioner francs, 32 millioner kronor, och ännu återstodo expropriationer i stor skala för att skaffa palatset en värdig omgifning. I Buenos-

Ayres skall ett storartadt riksdagshus byggas, för hvilket en areal af 20 acres är inköpt; byggnaden är afsedd att utstyras med stor prakt och prydas med bildhuggerier och taflor.

I jemförelse med dessa siffror är, hvad här begäres, mycket blygsamt. En byggnad för svenska Riksdagen bör icke vara något lappverk, belägen i en aflägsen gränd, utan en monumental byggnad i stadens medelpunkt, för hvilken den bör utgöra en framstående prydnad. Finnes väl någon, som beklagar de summor, hvilka blifvit nedlagda på Stockholms slott, och som skulle önska, att man i stället nöjt sig med en enkel och tarflig byggnad? Eller finnes någon, som nu klandrar, att nationalmuseum blef byggt efter den ursprungliga ritningen och icke efter den, som riksens ständer i sin vishet beslöto, då de ströko bort hälften af byggnaden och satte jernpelare i stället för marmor, furugolf i stället för parkett? Skulle vi nu bygga ett riksdagshus trångt och simpelt, är det min öfvertygelse, att vi bittert få ångra detta framdeles, och vi skulle af en sådan byggnad icke hafva annat än skam. Nej, låtom oss handla så som andra nationer och göra riksdagshuset till hvad det skall och bör vara, en stolt och praktfull byggnad, beräknad för sekler. Låtom oss, genom att bifalla detta förslag, lemna ett vackert minne af denna riksdag, något, hvaröfver vi sjelfva och Sveriges folk kunna vara stolta!

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Tamm, Hugo: Den förste ärade talare, som här uppträdde, betraktade frågan egentligen ur estetisk synpunkt. Jag tror, att denna synpunkt är så till vida färlig, att, om vi gifva oss in på det gebietet, vi icke alls komma till någon samstämmighet i byggnadsfrågan, och som ett bevis på, huru svårt det är att vinna enighet, der tycke och smak komma med i spelet, vill jag anföra några exempel ur den för byggnadsfrågans lösning tillsatta komiténs betänkande; en ledamot säger: »Det är ej värdigt att hopbygga riksdagshus och riksbank»; en annan svarar: »det är värdigt stat och riksdag att göra det»; en ledamot yttrar: »Hvad är väl tanken att uppföra ett stort riksdagshus på Helgeandsholmen annat än utkastet till en mot naturen stridande åtgärd?» En annan genmäler: »En monumental byggnad der vackrast, öfverträffligt!» En ledamot säger: »Riksdagshuset nedtryckes af slottet»; En annan: »Riksdagshuset supplerar rytmiskt slottet», en tredje löser skönhetsfrågan med att föreslå »bodlänheter på holmen» o. s. v. Nej, säkrast torde vara, att vi i kammaren lemna smak och estetik å sido; eljest försvåras högst betänkligt frågans lösning.

Jag skall också därför helt enkelt betrakta den ur praktisk synpunkt. Jag vänder mig då icke till dem, som anse, att vi icke behöfva någon ändring af riksdagshuset, utan att vi kunna nöja oss med det vi hafva, utan till dem, som erfarit och erkänna behöfvet af en förändring i detta hänseende. Redan den lifaktighet, hvarmed frågan hållits uppe, visar ju tydligt på, att behöfvet förefinnes. Jag vill icke upprepa talet om bristande utrymme, men beskaffenheten hos en hel mängd af rummen inom detta hus är dock sådan, att vi alla måste erkänna, att det närvarande riksdagshuset icke uppfyller de fordringar, som kunna ställas på ett sådant. Våra kommittenter hafva rätt att af

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.

(Forts.)

oss kräfva arbete, men de hafva icke rätt att fordra att vi dervid skola riskera vår helse. Det är också i betraktande häraf, som jag ansett mig kunna sluta mig till dem som påstå, att behof af ett nytt riksdagshus förefinnes.

Men då blir frågan, hvar skall ett sådant uppföras? Det har år efter år gjorts försök att komma till enighet derom, och jag tror, att resultatet deraf blifvit, att allt större flertal samlas omkring förslaget att förlägga riksdagshuset på Helgeandsholmen. Häremot har dock framstälts hufvudsakligen tvenne anmärkningar, nemligen att kostnaderna äro ovissa och allt för höga. Derpå är redan svaradt, att några ritningar till sjelfva riksdagshuset icke äro fastställda, men vid uppgörande af dessa ligger det ju fullkomligt i Riksdagens magt att bestämma, huru dessa skola göras och dermed äfven frågan om kostnadernas begränsning, och dervid är det min åsigt, att man ej bör söka en jembörelse med utlandets monumentala, öfverdrifvet kostbara riksdagshus — utan att all den fordran i detta hänseende, oss åligger, är att uppföra ett hus för representationen, som icke stöter de estetiska begreppen och på samma gång fyller det ändamål, för hvilket det skall uppföras. Jag kan ej neka till, att siffrorna, när man först läser den kongl. propositionen, förefalla något höga, såsom för byggnadsplatsens beredande 3,443,000 kronor, för hvilken summa man kan häpnat, hvarför jag har tillåtit mig att i min reservation tydligt uttala, att jag anser, att detta icke behöfver vara det belopp, som kräfves. Jag har der tydligt uttalat, såsom en föregående talare antydde, att det ingalunda är för statens ändamål behöfligt, att det göres en sammanbindning mellan Drottninggatan och Myntgatan. Ändamålet med broarne skulle vara deras bekvämlighet, som bo vid Drottninggatan, att kunna litet vigare komma till riksbanken; men en så liten omväg för en mindre del af stadens befolkning kan icke vara värd en uppoffring för bankens räkning af 220,000 kronor. Vidare kan ej för riksdagshusets ändamål det norra hörnet af Helgeandsholmen behöfva afskäras, en kostnad som belöper sig till 290,000 kronor, förutom 30,000 kronor för tvättinrättningen, och häruti äro utskottet och jag ense.

Det, hvaruti jag egentligen skiljer mig från utskottet, är i fråga om den omtalade *bazarbyggnaden*. I den kongl. propositionen uppgifves, att den skall kunna lösas med 250,000 kronor. Jag vågar derom uttala mina tvifvelsmål. Utskottet har för säkerhets skull dervid fogat ordet »högst». Denna del af holmen uppläts år 1837 åt ett aktiebolag, som nu innehafver den, med rättighet att der bibehålla sin bazar, »så länge till dess Helgeandsholmen förändras till öppen plats genom alla derå nu befintliga byggnaders borttagande». Endast om detta skedde, skulle man hafva rättighet att lösa den med 101,000 kronor. Nu är holmen icke afröjd och blir det icke heller, om man derpå bygger det nya riksdagshuset; alltså måste man lägga en annan grund för dess inlösen. Då denna bazar i årliga hyror lemna sina egare 30,000 kronor, kan väl kammararen icke gerna tänka sig, att egarne skola släppa den för 250,000 kronor. Jag är således öfvertygad, att denna post får högst betydligt höjas; och då så väl lösningspriset är ovisst som rättigheten att borttaga bazaren kan omtvistas utan ett öfverdrifvet expropriationspris, hvadan jag anser att frågan

om bazarens borttagande bör förfalla. Men deremot finnes det i upplåtelsebrevet stipuleradt, att bazaregarne hafva skyldighet att lemna utrymme till »gator å ömse sidor af bazaren», eller, om så önskas, fri genomgång från bolagets byggnadspartique till en passage, som möjligen kan blifva upptagen genom hofstallet på södra sidan, hvarigenom man finge en genomgång fram till riksdagshusplanen från Norrbro. Nu skrattar man deråt och tycker, att det icke vore vackert; men äfven utan basarens borttagande blir det dock en gårdsplan af fullt 250 fot framför riksdagshuset, och det tycker jag kan vara alldeles tillräcklig gård. Jag tror knappast, att den så särdeles skall skilja sig från parlamentsgården i London. Emellertid ser jag i detta en bestämd besparing, till och med i den beräknade kostnaden af 200,000 kronor och nära en half million på den verkliga, såsom jag antager denna gestalta sig.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.*

(Forts.)

Genom dessa indragningar, bron 220,000, norra hörnet 290,000, tvättinrättningen 30,000, bazaren 200,000 jemte 15 procent oförutsedda utgifter, skulle göras en besparing af ungefär 800,000 kronor och måhända öfver en million.

Jag är säker, att mången kommer att häremot invända: huru går det med holmens försköning? Är det meningen att sätta Stockholms stad i klistret? Det är icke alls min mening, men jag håller blott på, att det icke är statens skyldighet att bevilja mera än som erfordras för dess behof, enär vi dermed icke skada, utan snarare gagna Stockholms kommun, och helt enkelt lemna åt Stockholms stads förtroendemän att liksom vi beräkna, hvad de kunna och vilja gifva ut för platsens försköning. Vill Stockholms stad göra detta, så låt den göra det. Man bör låta hvar och en sköta sig, i annat fall försvårar man frågan.

Man ler åt tanken att lemna dessa arbeten utförda, särskildt åt bazarens vanprydande utseende, och anser detta ej värdigt m. m., men jag får säga, att jag för min del drager mig mycket mera för att gå in på en utgift på kanske en million kronor för det, som måste erkännas vara mera lyx än verkligt behof. Klandret på nu föreliggande ärende kommer icke att grundas derpå, att vi bygga ett riksdagshus, som är ett erkänt behof, utan derpå att vi begagna denna husbyggnad till att onödigtvis göra utgifter, och det i en tid, då man verkligen behöfver hålla igen och icke kasta ut penningar på hvad som är onödigt. Det är också därför, som jag ställt fram det förslaget i min reservation, att det endast skulle beviljas 50,000 kronor för den enda genomgång af bazaren, till hvilken vi hafva rätt och som vi behöfva. För bazarens prydliga utseende och vidmagthållande eger man en garanti uti kongl. öfverlåtelsebrevet; der står, att »byggnaden skulle allt framgent underhållas i fullgodt skick, kunnande bolaget genom politie-, embets- och byggnadskollegium tillhållas att sitt äliggande härutinnan fullgöra». Vi se således att vi i detta fall icke hafva mycket att befara.

Men det finnes äfven ett annat sätt att minska kostnaden för riksdagshuset, och det är det föreslagna hopbyggandet af riksbanks- och riksdagshus. Till de härför redan af andra andragna skäl ber jag att få foga ett, som kan något litet väga, och det är, att man vet ju aldrig, huru

Förslag om nytt riksdags- och riksbankshus m. m. framtiden gestaltar sig. Den tillbyggnad som nu afses för riksbanken, kan en dag blifva behöflig för Riksdagens eget behof, och i så fall är det godt att utrymme öfver stundens kraf finnes beredt.

(Forts.)

Till sist vill jag endast med några få siffror visa, huru affären ställer sig. Reduceras den beräknade kostnaden med 800,000 kronor, så blir kostnaden för alla förarbeten, inberäknad grunden, 2,600,000 kronor; lägges dertill kostnaden för uppförande af riksdags- och riksbankshus, 3,000,000 kronor, som torde vara en hög summa, då ett förslag finnes, som ej öfverskrider 1,500,000 kronor, så är det hela en affär på 5,600,000 kronor. Till detta finnes i närvarande stund dels fonden för nytt riksdagshus 2,600,000, dels af riksbankens medel 1,200,000 eller tillsammans 3,800,000 kronor. Således återstår det 1,800,000 kronor, och om man således endast afsätter ett belopp af 200,000 kronor om året, så skall man på nio år få hela kostnaden betäckt, och då har dessutom svenska staten fri disposition öfver riksbankshuset, nuvarande riksdagshuset äfvensom riksgäldskontorets byggnad, för att deri inrymma de embetsverk, för hvilka nu betalas nära 40,000 kronor i hyra.

Det är hufvudsakligen på dessa grunder jag har fattat mitt beslut i frågan; och då jag är fullt och bestämdt öfvertygad om behovet af ett nytt riksbanks- och riksdagshus, och ingen plats hittills kunnat påvisas, som är lämpligare än Helgeandsholmen, och ett afslag i närvarande stund skulle vara det samma som ett längre uppskjutande af frågan, så anser jag det vara Riksdagens både rätt och pligt att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, men för min del vill jag tillägga, med ett bestämdt uttalande, att Riksdagen i detta fall äfven vill ställa sig på den ekonomiska sparsamhetens ståndpunkt; och då den af mig framställda reservationen just är ett uttalande i det syftet, får jag härmed yrka bifall till den samma.

Herr Törneblad: Då jag nu går att tillkännagifva, att jag kommer att efter bästa förmåga förorda det föreliggande förslaget, gör jag det med det uttryckliga förklarandet från början, att detta sker därför, att det någon gång måtte blifva allvar med uppförande af byggnad åt Riksdagen och riksbanken. Frågan har varit så länge behandlad, att, om man nu försummar det gynsamra ögonblicket, det torde dröja lång tid, innan något lika gynnsamt kommer tillbaka, och deraf komma både Riksdagen och riksbanken att lida. Det är icke värdt att längre stå i valet och qvalet, icke blott det qual, som alltid valet kommer att medföra — och det valet grundar sig på det mer eller mindre berättigade och motiverade estetiska omdömet, eller om hvad den ene tycker och hvad den andre tycker — utan också det qual, som ligger deri, att Riksdagen icke har någon förhoppning att på lång tid kunna komma ifrån de lokaler, hvilkas olämplighet under dessa dagar väl framför allt bort af Riksdagens ledamöter inses och beaktas, äfvensom att riksbanken, som står under Riksdagens förvaltning, icke kan i längden, icke ens under en begränsad följd af år, utan olägenhet eller till och med fara bo kvar i den nuvarande lokalen. Det är från den synpunkten jag vill utgå.

Hvad det nämnts derom, att det skulle vara otjenligt att sam-

manbygga riksdags- och riksbankshus, kan hafva berättigande i någon mån så till vida, som det naturligtvis vore bättre, om hvarje institution finge sin särskilda lokal; men man får i det menliga lifvet icke alltid se på hvad som är bäst, utan man måste rätta sig efter hvad som är möjligt och ekonomiskt genomförbart. Och i det afseendet anse bankofullmäktige det vara af stor vikt, att riksbanken någorlunda snart får ny lokal, helst den olägenhet, som skulle följa af en sammanbyggnad af riksdags- och riksbankshus, i ganska betydlig mån kan afhjelpas genom en ändamålsenlig anordning, och den väger för öfrigt helt litet, jemförd med den stora olägenheten af att under en obestämd framtid få vara qvar i de nuvarande husen. Det nuvarande riksbankshuset är så beskaffadt, att grunden för hvarje år blir allt sämre och sämre, och det af helt naturliga skäl; ty till följd af landets höjning, eller, såsom man i dagligt tal säger, vattnets sjunkande, kommer pålverket, hvarpå grunden ligger, att ruttna, och deraf uppkomma ständiga sättningar och sprickor på huset, hvilka visserligen kunna lappas, så att de icke falla alltför mycket i ögonen, men alltid qvarstå till sina menliga följder, hvilket, särskildt om en eldsvåda inträffade, sannolikt skulle göra, att åtskilliga delar af huset helt enkelt skulle ramla. Vidare äro lokalerna till stor del så tränga, mörka och osunda samt otjenliga för expeditionsgöromålens fördelning, att det inverkar högst väsentligt på arbetet inom banken.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)*

Man har sagt, att den nuvarande platsen skulle vara särdeles lämplig till bankhus, emedan Skeppsbron är centrum för affärlifvet. Bankofullmäktiges erfarenhet går i en annan riktning, särskildt med afseende på rörelsen vid det norra kontoret.

Om man tänker på Stockholms utveckling åt norr, kan man förstå, att riksbanken, hvars hufvudkontor är förlagdt vid sydöstra ändan af Skeppsbron, icke skall komma att tillfredsställa de stora behofven hos den sig allt mer och mer åt norr utvidgande hufvudstadens befolkning. Komiterade, hvilka i afseende å riksbankens belägenhet utgå från förut fattade meningar, som icke hafva stöd i någon sakkunskap i ämnet, hafva visserligen påstått, att detta behof skulle kunna hjälpas genom anläggande af särskilda lokaler på olika ställen. Detta visar att komiterade icke hafva den ringaste föreställning om, huru bankverksamheten vid hufvudkontoret i Stockholm bedrifves. Och då komiterade också påstå, att bankhuset skulle kunna ombyggas på den nuvarande lokalen, och att rörelsen kunde vara qvar under tiden, är detta ett kategoriskt påstående, som icke är bevisadt utan tvärtom vederlagdt af bankofullmäktige i deras promemoria, der det ådagaläggas, att en anordning, hvarigenom riksbanken skulle nödgas att under byggnadstiden få utföva sin verksamhet i blott en del af lokalen, skulle komma att skadligt inverka på lokalens beskaffenhet i dess helhet och för framtiden, oafsedt andra olägenheter. Under sådana förhållanden måste bankofullmäktige acceptera möjligheten att kunna få så pass god lokal, som på Helgeandsholmen erbjuder sig, äfven i sammanhang med riksdagshus, allrahelst bankofullmäktige förgäfvos sökt för särskild lokal erhålla lämplig tomt, emedan förslagsvis framkastade sådana befunnits dels icke möjliga att erhålla, dels ej för ändamålet tjenliga, dels alldeles för dyra. Nu är det gifvet, att, om man

Förslag om nytt riksdags- och riksbanks- hus m. m. (Forts.) skall besluta sig för en stor byggnad, olägenheter och fördelar af denna byggnad kunna och måste framstå. Det beror då på, hvilketdera man mest accentuerar, olägenheterna eller fördelarna. Man får icke ensidigt fästa sig vid de ena eller de andra, utan väga olägenheter och fördelar emot hvarandra, så att man vid detta vägande kan komma till ett resultat, på hvilken sida de största äro; vid en sådan pröfning kan jag icke finna annat än, att särskildt med afseende å riksbankens läge på en central plats inom hufvudstaden det vore en fullkomligt tillfredsställande anordning att bygga på den föreslagna tomten, ty derigenom skulle dels bankens verksamhet tryggas och dels åt densamma beredas en god och tjenlig lokal. För riksdagen skulle detta läge äfven vara att föredraga framför det vidunderliga förslaget att förlägga riksdagshuset till Skeppsholmen eller det något bättre, men af komiterade ogillade förslaget angående riksdagshusets förläggning på artilleriplanen, för att icke tala om det förslag, som framkommit, att kasta detsamma på teatertomten eller norra delen af Carl XIII:s torg, förslag, som synas egentligen hafva tillkommit för att hindra det nu föreliggande.

Det har visserligen blifvit anmärkt, att det skulle vara ett brott mot skönhetsreglerna att lägga en stor byggnad på Helgeandsholmen. Jag skall icke vara mångordig, jag skall i detta fall endast bedja få erinra derom, att det yttrande, som blifvit afgifvet af en numera afliden estetisk konstnare och framstående arkitekt, för närvarande icke kan hafva den giltighet, det då hade, emedan planen för husets förläggande är helt och hållet förändrad. För öfrigt kunna mot hans omdöme ställas andra icke mindre betydande auktoriteters.

Hvad åter beträffar den »vandalism», som skulle ligga deri, att man förstör en af naturen till öppen plats danad tomt genom att derpå förlägga ett stort hus, är äfven detta mera ett påstående än ett på skäl och bevis grundadt omdöme. Det är sant, att man dagligen och stundligen ser och hör uttryck, som äro så starka i det afseendet, att man föreställer sig, att man borde bäfva tillbaka för ett dylikt barbari, som att förorda en sådan plats. Dessa starka uttryck, hvilka förekommit dels i diskussionen, dels i pressen, synas dock, liksom de flesta starka uttryck, endast tjena till att öfverskyta svagheten i bevisföringen.

Det är gifvet, att, när jag nu berör dessa förhållanden, jag äfven måste komma till de mera praktiska framställningar, som gjorts af reservanterne från Andra Kammaren, och jag skall försöka att punkt efter punkt visa, att de icke hafva den synnerliga betydelse, som man velat tillägga dem. Kostnaderna äro visserligen stora, men sådana äro oskiljaktiga från ett företag sådant som detta. Men då det heter, »att den ensamt för riksdagshusbyggnad samlade fonden antagligen skulle åtgå endast för Helgeandsholmens afrödande och för nya hofstall, hvaraf följer att nya statsanslag till betydliga belopp skulle erfordras för så väl byggnaderna å holmen som alla öfriga dermed förenade kostnader», är här helt enkelt uteglömdt det bidrag, som från riksbanken kommer att lemnas till företaget, och hvilket uppgår till 1,200,000 kronor, värdet af tomten oberäknadt.

Hvad vidare beträffar att »Helgeandsholmens lämplighet till bygg-

nadsplats för riksdagshus är omtvistad», så är det en egenskap, som Helgeandsholmen, så vidt jag vet, delar med alla andra tomter, och som således ingenting bevisar.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.*

(Forts.)

Härefter säga reservanterna, »att det nya riksdagshuset, uppfördt å Helgeandsholmen, icke antages blifva tillgängligt för Riksdagen förr än efter omkring 9 års förlopp, men, uppfördt på annan, utan stora förberedande åtgärder tillgänglig plats, kunde, hufvudsakligen med den nu samlade byggnadsfonden, blifva uppfördt och tillgängligt långt tidigare, äfven om beslut derom icke vid innevarande riksdag fattas». Detta påstående tarfvar också bevis, ty först skall man komma öfverens om tomt, och redan det fordrar så lång tid, att det skrider ett stycke in på de nio åren, och dessutom lära de föreslagna tomterna, om ock möjligen snart, dock icke ögonblickligen vara tillgängliga. Om jag särskildt fäster mig vid stora teatern, skulle dess tomt vara med det snaraste tillgänglig endast under förutsättning, att teaterhuset blefve fullständigt slopadt, utan att någon annan byggnad funnes för teatern, och i det afseendet tror jag icke, att kammaren ville gifva något på hand.

Vidare heter det, att »det icke synes oss lämpligt att denna Riksdag, hvars Andra Kammare är vald hufvudsakligen med hänsyn till en särskild fråga, fattar beslut om ifrågavarande byggnadsföretag och således förbinder kommande Riksdagar till mångåriga fortlöpande stora utgifter, hvilka måste menligt inverka på, om icke alldeles tillintetgöra väl behöfliga och därför efterlängtade skattelindringar».

Hvad det angår, så torde den för »ett särskilt ändamål» bildade Andra Kammaren dock möjligen icke undandraga sig att fatta beslut i andra lika viktiga frågor, äfven der det rör stora utgifter för framtiden, och jag erinrar derom, att vi hafva ett betänkande liggande på bordet, i följd hvaraf den för särskildt ändamål bildade Andra Kammaren dock kommer att gifva sig in på den så omfattande frågan om grundskatternas afskrifning, för att icke nämna, att ganska många röster äfven i den kammaren lemnat bidrag till den nyligen beslutade pansarbåten, hvars behöflighet denna kammare särskildt erkänner, men hvars behöflighet väl icke är större än riksdagshusets och riksbanks-husets. Hvad för öfrigt de efterlängtade skattelindringarna beträffar, vill jag erinna derom, att till riksdagshuset är samlad en ganska betydlig fond, och att med tillägg af bidraget från riksbanken beloppet kommer att gå så högt, att något synnerligen stort bidrag derutöfver icke torde vara erforderligt, allra helst om, såsom bakom mig erinrats, väl tiden kommer att dragas något ut i följd af ärendets natur. Jag finner således icke, att denna reservation i någon mån rubbar den tillförsigt man kan hafva, att företaget skall kunna ändamålsenligt utföras och utan men för staten.

Hvad beträffar den af herr Tamm föreslagna förändringen i Kongl. Maj:ts plan, eller angående bazarbyggnaden, kan jag för min del icke biträda hans mening, emedan jag föreställer mig, att om den skulle bifallas, det icke kan länge dröja, innan hela bazarbyggnaden måste borttagas, och jag kan icke förmoda, att Stockholms stad är villig att för det ändamålet ikläda sig några kostnader. Men äfven med borttagande af denna byggnad, går det hela icke till större belopp än som

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.

(Forts.)

kan anses vara behöfligt för en byggnad, som skall för en lång framtid inrymma så väl riksdags- som riksbanshus.

Sant är, att ärendet icke är så fullt utredt, att ritningar och kostnadsförslag specifikt äro uppgjorda. Detta är en omständighet af vigt och att taga vara på, men då det gäller att nu besluta sig för sjelfva åtgärden, har Riksdagen sedermera i sin hand att pröfva ritningarna och underkasta dem den granskning, som Riksdagen icke lär underlåta att särskildt ur ekonomisk synpunkt verkställa, och då den närvarande tidpunkten synes tala för, att den ifrågasatta kostnaden bör blifva mindre, än som beräknats, emedan byggnads-materialier och arbete äro betydligt billigare, och det i sådant afseende är lämpligt att nu åstadkomma detta företag, kan jag icke inse, att den nämnda omständigheten bör utgöra något hinder för att i närvarande ögonblick bestämma sig för den stora sakens genomförande. Då jag mot den nu framhållna olägenheten ställer den andra större olägenheten, att hafva en oviss framtid för sig, en oviss framtid, hvilken kanske icke på många år kommer att lösa den så högst viktiga frågan, så kan jag icke underlåta att, särskildt med afseende på angelägenheten för riksbanken att blifva förflyttad ur den lokal, der den för närvarande med stor olägenhet och icke utan våda är inrymd, yrka bifall till den af utskottet föreslagna första punkten.

Herr Hedlund: Då jag tager mig friheten att här yttra mig i detta ämne, står jag i sjelfva verket såsom representant för de många inom såväl denna kammare som medkammaren, hvilka varit och kanske ännu äro mycket villrådiga i denna sak. Man har sökt se fördelar och olägenheter i de olika förslagen och särskildt i det nu föreliggande och ofta kommit i det läge, att då man hört en vältalig försvarare för den ena eller andra meningen, man varit benägen att säga, att den siste haft rätt. Jag skulle från denna villrådighetens ståndpunkt, som dock visserligen genom denna debatt blifvit minskad, be att få anföra några af de skäl, som jag hört i vidsträckta kretsar anföras för eller emot.

För förslaget talar det, att alla erkänna behofvet af ett nytt hus för Riksdagen och ett nytt hus för riksbanken. Dervid vill jag likväl nämna, att man från många håll gör den invändningen, att talet om detta behof innebure en icke obetydlig öfverdrift. Det är sant, att vi icke äro synnerligen väl logerade i detta hus, i synnerhet hvad medkammaren vidkommer; men man kan dock icke säga, att lif och helsa här stå på spel, såsom somliga sagt, och man skulle måhända genom åtskilliga ändringar kunna ställa så till, att vi här befunne oss i högönskelig välmåga.

En annan synpunkt är, att vi böra uppföra ett riksdagshus, som vore folket värdigt, således en monumental byggnad. Denna synpunkt har dock hos vårt prosaiska och anspråkslösa svenska folk icke så mycken genklang. Man har åtminstone tänkt, att innan man komme derhän, borde åtskilliga förhållanden inom förvaltning och statshushållning fått en bättre ordning än hittills. Jag vill nämna, det jag räknar till Göteborgs samhälles ära, att när dess fullmäktige suttit i sin provisoriska lokal och beslutat utgifter på millioner till stadens

förbättring, de icke använt mer än kanske 4 à 5,000 kronor under hela tiden för sin lokals inredning till egen bekvämlighet. Det ländert, icke ett land och minst dess representantförsamling till skam, utan snarare tvärtom till heder, att denna underkastar sig sjelf obehag i afvaktan på de goda tiderna, då den dock har i sin hand rättigheten att besluta och votera utgifter äfven till fromma för sig sjelf.

*Förslag om
nytt riksdag-
och riksbanks-
hus n. m.
(Forts.)*

Det är sant, att förslagen att genom användande af närgränsande byggnader göra de nuvarande riksdagslokalerna bättre, icke vunnit framgång; men det finnes ganska många, som ännu se tillbaka på dessa förslag och undra, om icke något af dem kunde tagas upp igen. Emellertid vill jag icke bestrida behovet af ett annat riksdagshus, och detta är naturligtvis ett talande skäl på den sidan.

Så kommer jag till riksbankshuset. Det är klart, att man fäster stort afseende vid en sådan auktoritet som herrar bankofullmäktige och särskildt vid hvad deras förre verkställande direktör önskade, då han åtnjöt ett stort anseende i Andra Kammaren; han var, som vi veta, en stark ifrare för ett nytt riksbankshus. Men här är det två särskilda omständigheter att fästa sig vid; den ena är läget och den andra inredningen. Hvad läget angår, behöfver man icke vara så särdeles sakkunnig för att inse, att det icke finnes några tvingande omständigheter att bereda riksbanken ett nytt läge. Det har anmärkts af en ärad talare, att det för bankens verksamhet vore af stor vikt, att den hade ett lättare åtkomligt läge än dess nuvarande, och han anförde särskildt, att afdelningskontoret på Norrmalm betydligt ökat sin verksamhet. Deremot anmärker jag det centrala läge som riksbanken nu har särskildt i afseende på det sig allt mer och mer utvecklande Södermalm, hvars befolkning stiger i hög grad, ehuru dess bebyggande icke fortgått på samma sätt som förhållandet är på Östermalm. Jag tror dock, att man öfverskattar betydelsen af en banks läge i och för dess bankverksamhet. Vi hafva i Göteborg ett afdelningskontor af riksbanken, som har det yppersta läge i staden, och dock har detta läge icke kunnat tillvinna kontoret någon bankrörelse jemförlig med de andra bankernas. Under det att detta afdelningskontor, med fonder på nio till tio millioner, har depositioner till ett belopp af 2 à 3 hundratusen kronor, har Göteborgs folkbank, med en grundfond af 100,000 kronor, vida större depositioner. Således är icke bankens rörelse uteslutande beroende på dess läge, och i alla fall, om riksbankens läge på den plats, der den nu är förlagd, icke är fullt tillfredsställande, så står alltid den utvägen banken öppen att anlägga nya kontor och fördela en del af sin verksamhet på dem. Jag tror således, att man i fråga om läget har öfverdrifvit angelägenheten af ett nytt riksbankshus, samt att man bör äfven taga i beräkning betydelsen af den gamla häfdvunna kända platsen.

Hvad inredningens tidsenlighet beträffar, vågar jag icke derom yttra mig; men jag undrar, om man icke skulle kunna göra med riksbanken såsom med åtskilliga andra enskilda verk och inrättningar, nemligen skaffa sig tillfälliga lokaler, medan det gamla huset sattes i stånd. Jag vill emellertid icke bestrida, att ju frågan om inredningen kan vara ett skäl för behovet af ett nytt riksbankshus.

Nu möta anmärkningarna *mot* det föreliggande förslaget. Först

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.

(Forts.)

den, som af den förste talaren på stockholmsbänken framställdes angående sammanslagningen af de begge byggningarne. Den ledamot af bankofullmäktige, som nyss yttrade sig, fann icke någon olägenhet deri. Jag sluter mig till dem, som finna, om icke en praktisk olägenhet, dock något för känslan obehagligt i en sådan sammanslagning. Men jag tror, att det är icke endast en känslsak. Sveriges riksbank bör dock hafva sitt eget hus. Vi hafva varit vana dervid sedan lång tid, och då vi hafva den gamla inskriften »*hinc robur et securitas*» i minne, så tänka vi oss, att den skall hafva sitt uttryck äfven i en själfständig och solid byggnad. Det behöfves ock i en dylik inrättning en mängd anordningar, såsom bankhvalf och kassahvalf m. m., hvilka torde påkalla en egen för ändamålet uppförd byggnad. Den nu föreslagna sammanbyggnaden är därför för mig en mycket välgående omständighet i frågan om föreliggande förslag. I detaljer härom vill jag ej nu ingå.

Den andra anmärkningen, som möter, är frågan om riksdagshusets utseende. Man säger, att om riksdagshuset bygges på Helgeandsholmen, så blir det en nedtryckt byggnad. Slottets massa kommer att hvila tung öfver denna riksdagsbyggnad, huru monumental den än må vara uppförd, och det kommer att göra ett plägsamt intryck att se två vackra byggnader ställda i detta läge bredvid hvarandra. (Det är här icke någon politisk bitanke, utan blott fråga om det estetiska intrycket.) Dervid lägger jag emellertid mindre vikt. Jag ställer mig på samma sida, som en föregående talare intog, då jag tror, att det ligger någon öfverdrift i påståendet från Stockholms stads sida, att Helgeandsholmen borde bibehållas såsom en öppen plats. Jag kan icke anse, att det skulle verka menligt, om en vacker byggnad der uppfördes, utan tvärtom. Men så kommer riksbanken. Finge man tänka sig, att man med fränskiljande af riksbankens hus skulle kunna få en något reducerad byggnad för riksdagen, så kommer man till frågan om den stora kostnaden, hvilken skulle minskas genom föreningen med riksbanken. Här har nämnts; att England, Ungern, Österrike, att icke tala om det tyska riket, nedlagt ofantligt stora kostnader på sina riksdagshus, i tanke på »folkets majestät», som de velat hafva representeradt i dessa byggnader, i dem skulle hafva ett värdigt uttryck. Jag är så god demokrat som någon, men kan dock icke inse nödvändigheten af att »folkets majestät» får sitt uttryck i granna och dyrbara byggnader. Det kan yttra sig lika kraftigt och mäktigt på ett anspråklöst som på ett pompöst sätt. Jag kan således icke böja mig för de återopade auktoriteterna, allra minst i fråga om Ungern, som icke har lyckat att såsom vi i sparsamme bönder ega en motvigt mot slösande och misshushällande stormän, hvarigenom ock detta rika lands finanser kommit i ett ganska dåligt tillstånd. Och om man jemför de uppgifna siffrorna med förhållandet i vårt land och med våra tillgångar, så går jemförelsen icke i samma riktning, som den ärade talaren ansåg. Om man i England nedlagt 2 $\frac{1}{2}$ millioner pund på ett parlamentshus, så svarar detta mot lika många kronor i Sverige. (Storbritanniens inkomstbudget visar i pund sterling ungefär samma belopp som vår budget i kronor, eller omkring 80 millioner.)

Det får jag dock säga, att en kostnad af 4 eller 5 millioner kro-

nor för ett riksdagshus synes mig ingalunda afskräckande, ty jag delar den ärade talarens mening, att byggningen skall vara monumentalt uppförd. Det är icke för tidigt att göra något i fråga om vår arkitektur, särdeles hvad de allmänna byggnaderna angår. De bära vittne om folkets och tidens kultur, och vi böra icke lemna åt efterverlden bilder af barbari eller dekadens, utan vi böra vara angelägna om, att den kommande tiden skall se i de offentliga byggnader, vi uppfört, ett uttryck af ett folk med odling och estetisk bildning. Således ur den synpunkten har jag ingen betänklighet. Men det är några med denna sak förenade biomkostnader, som på åtskilliga håll väckt ondt blod, och jag tvekar icke att uttala detta här, då sannolikt ingen annan vill göra det, i känsla och medvetande af mitt ärliga uppsåt. Det gäller det kongl. hofstallet. Man har anmärkt, att när Riksdagen skall gifva ett vederlag för hofstallet för att få ifrågavarande plats åt sig aftröjd, så borde detta vederlag vara inskränkt till hvad de nuvarande byggnaderna äro värda, och att man snarare kunde vänta en reduktion af detta vederlag än motsatsen, emedan saken ju måste vara af största intresse för den, som nu har byggnaderna i sin hand; här borde man snarare göra än kräfva uppoffring. Att nu detta vederlag blifvit stäldt så högt, beror på de orimliga anspråken af en förvaltning och betjening, hvilken icke vill för framtiden låta sig nöja med hvad de för närvarande måste låta sig nöja. Men att detta vederlag blifvit stäldt så högt, och att förflyttningen af hofstallet skulle gå till en och annan million, detta kommer utan tvifvel att i medkammaren blifva en bland de viktigaste faktorer, som välla afslag på detta betänkande.

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)

Här har blifvit citerad en i statsrådsprotokollet förekommande skrifvelse från Konungen, hvori bifall till det *nuvarande* förslaget göres till vilkor för upplåtelse af Konungens enskilda hus på Helgeandsholmen. Då det heter »dock under uttryckligt vilkor att, derest bifall till det förslag, som denna dag i afseende å nämnda byggnadsfrågor af mig beslutas, icke lemnas af innevarande års Riksdag, Jag derefter utan hinder af förestående eller förut gifna löften förbehåller Mig att öfver nämnda lägenheter fritt förfoga», måste detta vara någon lapsus calami, ty förut gifna löften blifva naturligtvis alltid till hinder. De af konung Oscar I, likasom af drottning Josefina, i detta afseende gifna löften voro gifna med vissa vilkor. Meningen är väl derför att det här endast är fråga om huruvida dessa vilkor komma att uppfyllas. Således är saken icke absolut beroende på *denna* Riksdag; men skulle så vara, så medgifver jag, att detta är en viktig punkt i detta betänkande, emedan det kostnadsfria upplåtandet af dessa byggnader spelar en stor roll i ekonomiskt afseende, men denna sak lär väl höra till det outhärdade område.

Nu heter det i det sammansatta utskottets utlåtande, att fullständiga ritningar med kostnadsförslag skulle genom Kongl. Maj:ts försorg, efter fullmäktiges i riksbanken och riksgäldskontoret hörande, upprättas och derefter till Riksdagen öfverlemnas. En föregående talare har tolkat detta så, att det vore meningen, att ritningarna äfven skulle af Riksdagen *pröfvas*. Det står dock icke i förslaget; det står endast *öfverlemnas*. Jag skulle för min del också vara mycket tveksam, om det vore lämpligt att öfverlemnas detaljritningarna till Riksdagens pröf-

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.

(Forts.)

ning. Det finnes intet farligare än att åt en stor församling öfver-
lemna en sådan pröfningsrätt; men i alla fall kommer väl Riksdagen
att ega någon besltanderätt. Det hjälper således icke, om vi nu bi-
falla förslaget, ty en kommande Riksdag kunde mot fullgörandet af
detta beslut lägga öofvervinneliga hinder. Under sådana förhållanden
hemställer jag, huruvida det icke vore klokt, att Riksdagen beslöte, att
ritningar skulle uppgöras, men att hela detta förslag icke måtte för
närvarande bifallas, något hvarom jag vågar framställa yrkande.

Men det är också ett annat förslag, som här är väckt, nemligen
yrkandet på afslag. Till den ärade talare, som yrkat afslag, hemställer
jag, huruvida det vore klokt, att Riksdagen prejudicerade sitt beslut
genom ett afslag. Om Riksdagen afslår detta förslag, innebär det, att
Riksdagen måste upprifva detta sitt beslut, derest emellertid en plan
framlades om användande af Helgeandsholmen till riksdagshus, hvar-
med Riksdagen vore belåten. För min del anser jag, att en sådan
plan kan bringas till stånd, och att man derför icke bör förhastas sig
med ett totalt afslag. Jag tror, att man vinner samma ändamål, om
man besluter att icke för närvarande bifalla förslaget, och de, som
yrka bifall, skulle ock derigenom kunna vinna det af dem önskade
resultatet. Så vidt jag kan förstå, skulle många betänkligheter mot
detta förslag möjligen kunna häfvas till en kommande riksdag genom
förändringar i planen, hvilka gjorde motståndet mindre bestämdt än
nu, och det skulle från Första Kammarrens sida vara ett på en gång
hofsamt och bestämdt uttalande, om man stannade vid beslutet att
endast icke för närvarande bifalla detta utskottets betänkande, hvarpå
jag anhåller om proposition.

Friherre Klinekowström: I motsats mot flertalet af föregående
talare, hvilka haft långa anföranden, vill jag söka göra ett lysande
undantag genom att yttra mig kort. Jag är mycket tacksam för det
slut, hvartill det sammansatta utskottet i denna fråga kommit, men
jag har dock en anmärkning att göra, hvilken träffar såväl utskottet
som alla de herrar, hvilka med bifall till utskottets förslag hafva yttrat
sig hittills i frågan. Det synes mig att utskottet hade varit skyldigt
— och jag vågar hoppas, att denna uraktlåtenhet skett af förbiseende
och icke med fri vilja — att framställa sin tacksamhet för den icke
ringa gåfva, Hans Maj:t Konungen personligen gjort i och för denna
frågas realiserande genom att utan all ersättning skänka de honom
tillhöriga hus, som finnas på Helgeandsholmen, till staten. Som jag
icke vill blifva hemfallen under samma underlåtenhetssynd, vill jag
här till protokollet förklara, att jag finner detta vara värdt Riksdagens
stora tacksamhet. Det går löst på mellan en half och en hel million
kronor. Hvad sjelfva frågan beträffar, så gillar jag fullkomligt ut-
skottets förslag i detta fall och skulle mycket beklaga, om Riksdagen
nu skulle afslå detsamma, emedan derigenom denna viktiga fråga för
måhända många, många år blefve skjuten åt sidan.

Herr Hedlund har nyss nämnt, att »folkets majestät» behöfver
icke uttrycka sig i pompösa byggnader. Det är sant, men folkets
majestät bjuder att åtminstone inrymma folkets ombud i så beskaffade
lokaler, att de icke vederväga lif och helsa under sin särskildt i Första

Kammaren icke aflönade verksamhet för allmänt väl. Det är känt af herrarne, och jag är ett af syndaoffren, huru man genom drag och otjenlig ventilation ådrager sig svåra både reumatiska sjukdomar och andra indispositioner, och för sådant böra väl landets representanter icke vara utsatte. Jag har intet annat att tillägga, än att jag varmt förordar bifall till detta förslag, och vågar hoppas, att de få vänner i kammaren, som bruka tänka lika med mig, ville äfven i denna fråga förena sig med mig om bifall till förslaget.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)*

Friherre von Kræmer: Då jag i går afton gick hem från sammanträdet här i kammaren, tog jag vägen öfver Vasabron, och när jag kommit till dess norra ända, vände jag mig om för att se på den vackra taflan i den ljusa sommarnatten. Den var i sanning vacker! Helgeandsholmens ruskiga byggnader äro nu till stor del bortskymda af de löfmassor, sommaren framkallat, och öfver dessa reste sig den majestätiska slottsbyggnadens norra och vestra fasader, bildande en väldig vinkel. Jag tänkte: skall det snart vara omöjligt att vidare få se denna vackra tafla?

Man talar så ofta om, att den nya husmassan, som skulle uppbyggas på Helgeandsholmen, icke skulle från *Gustaf Adolfs torg* skymma slottet; men, mine herrar, såsom redan af mitt exempel framgår, så angenämt än *Gustaf Adolfs torg* är, så är det dock *möjligt* att befinna sig annorstädes än der. Sjelfva slottets anblick är dessutom utan allt tvifvel, om det också är den förnämsta fasaden, man ser ifrån *Gustaf Adolfs torg*, icke derifrån den arkitektoniskt vackraste, utan vackrast visar det sig från *Logården* och från den sida, jag nyss nämnde, der man ser detta väldiga hörn af slottets vestra och norra fasader. — Mig synes, att när man har en sådan skatt i arkitektoniskt hänseende som vårt slott, hvilket hela Europa afundas oss, så handla vi orätt och oförståndigt mot landet, och särskildt mot hufvudstaden, om vi skymma bort detsamma.

Men, säger man, hvar vill ni då lägga dessa byggnader, som dock måste erkännas vara nödiga? Ja, det är naturligen mycket vågadt att gifva sig in på förslag i den vägen; men jag är lifligt öfvertygad om att, derest frågan nu genom ett afslag skulle komma att uppskjutas, man nog finner plats för dessa byggnader. Jag vill dock icke nöja mig med blotta antydning, utan vill, äfven med risk att framkalla klander, kasta fram ett projekt. Bestämmer man sig för den plats, som nu är i fråga, så förstör man derigenom icke blott den vackra anblicken af slottet, utan äfven artilleriplanen, genom att belamra densamma med en stallbyggnad, denna artilleriplan, som ligger vid den gata, hvilken kanske snart blifver Stockholms förnämsta! Jag vågar därför i stället framkasta, att man, såsom också har blifvit föreslaget, skulle förlägga riksdagshuset till Artilleriplanen, der detinge en, efter mitt förmenande, fullt värdig plats. Man talar om, att den är aflägsen, men detta beror på, att man icke tänker längre än för ögonblicket. När Stockholm får 400 tusen invånare och utbreder sig ytterligare vida kring åt Djurgårdssidan, kommer denna plats — Artilleriplanen — att blifva en af de mest centralt belägna. Återstår sedan att finna en plats för hofstallet. Jag vågar i det afseendet framkomma med en ny tanke, men som jag dock tror icke alldeles saknar sitt berättigande.

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.

(Forts.)

Bakom centralstationen finnes ett stort område, som upptages af vedtrafvar och upplag och som icke behöfves för jernvägens egen drift. Bakom denna plan ligger gasverket, om hvars flyttning man många gånger har talat, och om den planen realiserades, så skulle man utan tvifvel få en mer än tillräcklig plats för hofstallet. Mot dess förläggande dit vore ur skönhetssynpunkt ingenting att invända, och ur ekonomisk synpunkt vunnnes derigenom den fördelen, att stallet blefve beläget så pass nära slottet, att något särskildt vaktstall icke behöfde ifrågakomma. Det blefve således derigenom en besparing på 80 tusen kronor. Jag lemnar dock dessa förslag åt sitt värde, men har ansett mig skyldig att, då jag klandrat de nu gjorda förslagen, framställa något annat, som jag ansåg antagligt; och jag är öfvertygad, att om man nu afslår utskottets förslag, skall man nog sedan finna något bättre i dess ställe.

Men hvarje afslag är farligt, säger man, om ej för annat, så därför, att kamrarnes ledamöter böra kunna räkna på att icke behöfva vistas i en lokal, der de äfventyra sin helsa. Jag vet ej hur det är med de andra ledamöterna, men jag har här känt mig ganska frisk. — I afseende på luften och frågan, huruvida densamma skall blifva bättre i en ny lokal, kommer jag i håg en historia från statsutskottet. Man införde der för några år sedan en ventilationsapparat. När utskottet sedan första gången sammanträdde och denna apparat var öppnad, befans det omöjligt att vistas i lokalen i anseende till det våldsamma draget. Man stängde en lucka, man stängde två, man slutade med att stänga dem alla — och efter några ytterligare försök var man fullt på det klara med, att apparaten var förträfflig — när den var stängd! Jag anför denna historia därför att jag icke är säker på, att icke den nya lokalen kunde blifva kall, dragig och lika ofördelaktig för helsen som den vi nu hafva.

I afseende på den ekonomiska sidan af saken vore mycket att säga; men jag vill sammanfatta min mening derhän blott, att jag ovilkorligen hör till dem, som tycka att, när det är fråga om ett stort byggnadsföretag, det är bäst att rita och räkna först och bevilja anslag sedan. Kan man tänka sig något så orimligt som att besluta denna byggnad, då likvisst i förslaget femte punkt det omtalas, att icke ens några ritningar och kostnadsförslag äro uppgjorda? Mig synes, att denna omständighet ensam är tillräcklig för att motivera ett afslag.

En talare, som en stund före mig hade ordet, ville icke helt och hållet afstyrka förslaget, utan ville blott att det *för närvarande* icke skulle bifallas. Mig synes detta vara alldeles detsamma, och skulle kammaren föredraga denna mildare form, så har jag ingenting deremot, då hvarje afslag, efter mitt förmenande, är liktydigt med att man för närvarande icke vill bifalla. Jag får emellertid såsom enklast och riktigast yrka rent afslag å utskottets betänkande.

Herr Cederberg: Två af utskottets ledamöter hafva redan till en del försvarat utskottets betänkande. Bland dem har dock den ene, utskottets ordförande, förklarat sig vara en mycket ljum vän af utskottets förslag, under det att den andre i vissa delar haft en motsatt åsigt mot utskottet. Jag skall bedja att få angifva mig såsom en be-

stånd anhängare af utskottets förslag. Jag medgifver, att det hade varit bättre, om denna förklaring kommit från någon, som icke sitter vid kammarens dörr, och som mera än jag har kammarens öra. Skälen för förslaget äro angifna i utskottets betänkande och jag skall icke upprepa dem, men jag har ansett mig böra bemöta ett par anmärkingar, som framkommit under debatten. I likhet med talaren på upplandsbänken, gifver jag mig ogera in på det estetiska, men då talaren näst före mig fäste uppmärksamheten på de reflektioner han gjorde, då han i går afton gick hem ifrån kammaren, vill jag åter fästa uppmärksamheten på herr Zetterwalls yttrande i sin vid byggnadskomiténs betänkande fogade reservation, der det heter: »Byggnadens säregna karakter och platsens monumentalitet skola verka lika sjelfständigt som förmedlande. Men från Röda bodarne och Vasabron? Ja visserligen, härifrån måste de nedre delarne af slottet blifva mer eller mindre undanskymda; men de blifva det likväl icke i större grad, än hvad förhållandet nu är eller hvad förhållandet skulle blifva, i fall holmen blefve förvandlad till park; ty svårigen kan jag tänka mig, att man vill ha en park utan egentliga träd; och som träd växa, så komma de också att allt mer skymma slottet, och detta lika mycket som en byggnad, hvilket hvar och en kan öfvertyga sig om genom att i det syftet betrakta den trädgrupp, som redan finnes på holmens vestra ända». Jag vill icke citera mera, oaktadt fortsättningen innehåller ytterligare atskilligt, som kunde vara att tillägga.

Jag ber nu att få vända mig mot dem som yttrat, att vi böra icke under dessa tryckta tider besluta en dyrbar monumental byggnad för oss sjelfva? För hvem besluta vi byggnaden, när vi en gång göra det? Påtagligen icke för dem, som nu äro ledamöter af Riksdagen. Ty innan denna byggnad kommer att användas, hafva alla, som nu sitta i denna kammare, så vidt de icke få nytt mandat, säkerligen upphört att vara riksdagsmän. Det blir således för svenska folkets representanter och icke för Riksdagens nuvarande ledamöter, som huset kommer att byggas. Men för öfrigt är det icke fråga om att nu besluta byggandet. Det är origtigt att påstå, att vi genom att biträda utskottets förslag fatta beslut om en ny stor byggnad. Man har sett förslag till sjelfva byggnaden, som gått på $1\frac{1}{2}$ million kronor, och andra, som gått på $3\frac{1}{2}$ million, men derom är nu icke fråga. Derom kommer Riksdagen att yttra sig, när ritningar och kostnadsförslag blifvit framlagda. Nu är blott fråga om att bereda plats för byggnaden. Man kan tala om, att *platsen* är för dyr, men icke att *byggnaden* är för dyr. I afseende å platsen synes mig, att Riksdagen har förut gjort ganska bestämda uttalanden, dels när den kastat öfver bord alla lappningsförslag och dels när den bildade byggnadsfonden, utan att platsen eller byggnadens beskaffenhet var bestämd, och genom att fortfara med afsättningar till denna fond, har Riksdagen visat, att den har fullkomligt klart för sig, att ett ganska betydligt kapital kommer att åtgå, innan byggnaden blir färdig. Det tjenar ingenting till att nu stanna, ty nu är det blott fråga om ett andra steg; det första är redan taget. Nu är det fråga om att besluta, hvar byggnaden skall läggas, att bereda plats dertför.

Detta är allt hvad som kunde behöfva yttras om det föredragna

Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)

Förslag om nytt riksdags- och riksbankshus m. m. (Forts.) första momentet, men då talaren på upplandsbänken något vidrört frågan om bazarerna och lösesumman derfor, vill jag äfven yttra några ord derom. Han sade, att utskottet tror sig hafva kommit från den höga lösesumman genom att inskjuta ordet *högst*. Jag medgifver, att detta ord står något naket, men vi måste dock erinra oss, att bazarbolaget har att uppbära ersättning blott för sjelfva byggnaderna och icke för platsen, och att de inkomster, bolaget nu har, äro inkomster af byggnaderna *jemte* tomten, men hvad de skola hafva betaldt för äro sjelfva byggnaderna *utan* tomt. En annan sak böra vi också ihågkomma, nemligen att bolaget har ett damoklessvärd hängande öfver sig, att det kan under vissa omständigheter tvingas att afstå byggnaderna för 101,000 kronor, och under sådana förhållanden är det antagligt, att de ifrågasatta 250,000 kronorna äro fullt tillräckliga. Men om så icke är, så köper man icke bazarerna. Man har då herr Tamms utväg att bryta sig igenom dem. Jag anser denna utväg visserligen något våldsamt, men den står dock alltid till buds.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Bäckström: Det måste väl efter mitt förmenande vara ett ganska ringa fåtal af Riksdagens ledamöter, som icke inser nödvändigheten af att till och med i den allra närmaste framtiden söka anskaffa nya lokaler för våra sammanträden. Då man derjemte icke kan förneka, att riksbankens lokaler äro i högsta grad olämpliga och eldfarliga samt deras läge är för rörelsen mindre gynnsamt, och nu ett tillfälle erbjuder sig att få dessa lokaler placerade på ett lämpligt ställe, hvilket tillfälle kanske en annan gång icke står till buds, så kan jag icke annat än på det högsta tillstyrka bifall till utskottets förslag; och då jag förmodar, att denna fråga åtminstone icke bör utgöra någon politisk fråga, utan får gälla för sig, hoppas jag få framgång åt förslaget.

Herr vice talmannen: Jag har alltför ofta deltagit i öfverläggningar om anskaffande af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus, för att jag icke skulle vara en varm anhängare af det förslag, som nu af Kongl. Maj:t blifvit framlagd. Enligt mitt förmenande är det ingen af de många platser, hvilka hafva varit i fråga för riksdagshus, som kan jemföras med Helgeandsholmen i välbelägenhet, och hvad beträffar sjelfva det estetiska intrycket, som detta hus en gång kommer att göra, när det blir färdigt, så är jag öfvertygad om, att det blir sådant, att man skall förvåna sig öfver, huru någon kunnat motsätta sig riksdagshusets anläggande på Helgeandsholmen. Hvad riksbanken särskildt beträffar, så har man derfor sökt lokaler på en mängd olika ställen inom Stockholm, men i fråga om alla dessa platser hafva sådana svårigheter visat sig, att man icke kunnat tänka på deras användande. Det ligger nu för öfrigt i sakens natur, att om båda dessa stora byggnadsföretag kunna förenas, så komma kostnaderna derigenom att blifva betydligt mindre, än om man anlägger de båda lägenheterna på hvar sitt ställe; och om jag också är fullt ense med den förste talaren derom, att man i en fråga sådan som denna icke bör se så mycket på kostnaden som på ändamålsenligheten, så synes det mig dock vara en

stor fördel, om man kan förena en minskning i kostnaderna med den största ändamålsenlighet, och att Helgeandsholmen för riksbanken har ett tjenligt läge, har redan blifvit ådagalagdt och torde icke behöfva vidare ådagaläggas. Om riksbanken också icke har så många depositioner som Göteborgs folkbank, så finnes det dock så mycket annat, hvarför ett centralt läge är önskvärdt för riksbanken.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.
(Forts.)*

För min del tror jag icke, att många komma att sakna den vackra tafsa, som Helgeandsholmen nu erbjuder, ty om den också kanske för skalder och artister erbjuder en lika pittoresk anblick, som många af Italiens småstäder, så tror jag dock icke, att denna anblick är så särdeles önskvärd i hjertat af en hufvudstad. Men det finnes äfven en annan sak, som jag tror att man bör taga i betraktande. Frågan om Helgeandsholmens ordnande är visserligen icke någon riksdagsfråga, och Riksdagen får således icke i första rummet tänka derpå, men om ändamålsenliga åtgärder för två så viktiga ändamål, som dem Riksdagen har att tillse, kunna förenas genom att ordna Helgeandsholmen vackert och tillfredsställande, så bör väl icke heller den synpunkten alldeles fränses. Jag vill i det afseendet erinra om en gammal stockholmsåsiqt, hvilken dock till min synnerliga glädje på senare tider börjat gifva vika, nemligen att Helgeandsholmen bör blifva en öppen plats. Nu veta vi hvad som följer med de öppna platserna i Stockholm. Det är ett stort, elegant och dyrbart schweizeri, som skall öka antalet af de redan befintliga. Jag kan icke neka, att när jag någon gång, hvilket i följd af min framskridna ålder dock naturligen händer ganska sällan, ser ett sådant schweizeri invändigt, så gör det på mig ett nedslående intryck, att det kan löna mödan att lägga ned så ofantliga kostnader på en rörelse, hvilken, om någon, kan anses höra till det öfverflödiga. Jag är fullt öfvertygad, att om icke Riksdagen genom att tillägna sig Helgeandsholmen för ett stort, vackert fosterländskt ändamål också bereder tillfälle att ordna denna holme, så blir resultatet det jag sagt, ty det enda, som kan betala Helgeandsholmens reglering utan Riksdagens medverkan, är anläggandet derstädes af ett stortartadt schweizeri.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Grefve Sparre: Jag skulle icke upptaga kammarens tid med att afgifva något yttrande i denna fråga, om jag icke i tidningsuppsatser sett uppgifvas, att jag skulle hafva deltagit i det sammansatta utskottets förhandlingar och der tillhört dem, som omfattat majoritetens inom utskottet åsigter. Jag ber här få meddela, att denna uppgift beror på ett misstag, och att jag icke har deltagit i det sammansatta utskottets arbeten. Jag vill tillägga, att om jag hade deltagit i dessa arbeten, så skulle jag icke hafva omfattat majoritetens mening. Min åsiqt är nemligen den, att, utom hvad som mot det föreliggande förslaget med skäl kan anföras, tidpunkten för lösandet af denna fråga är synnerligen illa vald, då den nu blifvit framlagd. Från alla håll upplyses, att den ekonomiska ställningen i landet är svår, och utan tvifvel hafva de lifliga valrörelserna efter Riksdagens upplösning gjort känslan deraf ännu starkare. Jag undrar, om under sådana förhållanden det kan vara lämpligt att Riksdagen nu beslutar företag af den

Förslag om nytt riksdags- och riksbanks- hus m. m. art och omfattning som det ifrågavarande. Jag tror det icke, och därför yrkar jag afslag å utskottets förslag.

(Forts.) Rop hördes nu på proposition.

Herr Peyron: I motsats mot den siste talaren ber jag för min del få nämna, att jag anser den nuvarande tidpunkten just vara den rätta att, ju förr desto hellre, låta uppföra den ifrågavarande byggnaden. Det är enligt min åsigt icke skäl att tala om de ekonomiskt dåliga tiderna, när fråga är om sådana byggnadsföretag. Tvärtom synes mig den närvarande tidpunkten synnerligen lämplig dertill, af orsak att arbetsprisen äro billiga och alla materialier ovanligt låga. Beträffande de stora kostnaderna, så finnas ju redan betydliga fonder afsatta för ändamålet, och ytterligare dylika hunne nog att samlas under loppet af byggnadsåren. Jag för min del, som har lifligt biträdt förslaget inom utskottet, skulle på det högsta beklaga, om frågan för det närvarande undanskötes. Det är min öfvertygelse, att för hvarje gång denna fråga undanskjutes, blir kostnaden större, och hvad angår ordnandet af Helgeandsholmen, så, om den icke nu blir ordnad på det föreslagna sättet, kommer detta ordnande slutligen att blifva mycket dyrare. Om staten skulle afstå holmen till Stockholms stad eller till något bolag eller konsortium, komme den enormt höga köpeskillingen, som naturligtvis med rätta fordrades för ifrågavarande dyrbara tomter, helt visst att förhindra förvärfvandet af deras eganderätt. Jag skulle visserligen för min del icke hafva något emot, att endast riksdagshus uppfördes på denna holme, men derigenom blefve kostnaderna för de ifrågasatta byggnadsföretagen ännu dyrare, och då det icke synes mig vara riktigt att nu längre undanskjuta denna fråga, enär det trängande behovet både af riksdagshus och riksbankshus sedan årtal är allmänt känt och erkänt, så vore det sorgligt, om frågan icke nu skulle blifva löst.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Ropen på proposition uppreades.

Friherre von Kræmer: Blott få ord ber jag att få tillägga, som jag glömde, då jag sist hade ordet. Jag har särskildt uppkallats af ett yttrande af herr vice talmannen. Jag hade icke tänkt mig, att Helgeandsholmen skulle lennas helt och hållet obebyggd och derigenom falla offer för dessa förskräckliga, af honom skildrade schweizerier. Ingenting hindrar att så till vida realisera utskottets plan, att man der förlägger *ensamt* en bankbyggnad, ty den skulle kunna göras till en enväningsbyggnad, som på intet sätt bortskymde slottet eller störde dess arkitektoniska skönhet och verkan, under det att derigenom tillika skydd skulle vinnas för de genomstrykande vindarne på holmen — och mot schweizerierna!

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr greffen och talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels af herr *Hedlund*, att Kongl. Maj:ts fram-

ställning i förevarande hänseende icke för närvarande skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle af kammaren afslås.

*Förslag om
nytt riksdags-
och riksbanks-
hus m. m.*
(Forts.)

Sedermera gjorde herr greffen och talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Flere ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf och sedan såsom kontraposition dervid antagits afslag å utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller 1 punkten i sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås punkten.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 39.

2—4 punkterna.

Biföllos.

5 punkten.

Herr Tamm, Hugo: Jag skall blott anhålla att få yrka bifall till min reservation vid denna punkt.

Herr Björnstjerna: Efter som bifall blifvit yrkadt till herr Tamms reservation, men jag icke tror, att det skulle gagna till något att antaga densamma, får jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Åkerhielm: Vid det förhållande, att herr Tamm inskränkt sig till ett yrkande, som redan blifvit af herr Björnstjerna upptaget och bemött, vill jag icke vidare upptaga tiden, utan anhåller endast att kammaren ville, i sammanhang med kammarens förut fattade beslut, bifalla den nu föreslagna punkten 5, såsom utskottet uppställt densamma.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt och sedan på bifall till motsvarande punkt i herr Tamms emot utskottets utlåtande afgifna reservation; hvarefter

propositionen på bifall till utskottets hemställan upprepades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogos å nyo och biföllos sammansatta stats- och bankoutskottets den 26 och 27 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 4, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition om ändring i kongl. förordningarna den 26 april 1861 angående dels en allmän hypoteksbank för riket samt dels de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

n:o 5, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i afseende å hypoteksbankens och hypoteksföreningarnas omorganisation;

n:o 6, med anledning af väckta motioner, i fråga om åtgärders vidtagande för nedsättning i räntan å hypotekslån; samt

n:o 7, i anledning af väckt motion om ändring af hypoteksföreningarnas verksamhet.

*Förslag om
bestämmande
af en gemensam
dag för
val till riksdagsmän i
Andra Kam-
maren.*

Föredrogos å nyo konstitutionsutskottets den 25 och 27 innevarande juni bordlagda utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion rörande ändring i §§ 15, 16 och 18 riksdagsordningen.

Herr vice talmanen: Första momentet af 15 § riksdagsordningen innehåller, såsom bekant, att »val till riksdagsmän i Andra Kammarne skall verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla». Det förslag, som konstitutionsutskottet nu framlagt för Riksdagen, går ut på att till gemensam valdag för val af riksdagsmän till Andra Kammarne för hela riket bestämma andra måndagen i september månad. Kammarne ledamöter torde erinra sig, att detta förslag i något modifierad form förut varit föremål för kammarne behandling. Då gälde det endast att bestämma en gemensam valdag för landsbygden. Förslaget blef hvilande i båda kammarne, antogs vid den slutliga behandlingen i denna kammar, men afslogs af Andra Kammarne. Nu har utskottet emellertid utsträckt denna bestämmelse äfven till städerna. Enligt min åsigt finnes icke något skäl, som talar för en sådan bestämmelse för städerna, under det att den deremot är i högsta grad olämplig och icke kan annat än utöfva ett synnerligen menligt inflytande på valens utgång. De skäl, som anförts för landsbygden — deras giltighet vill jag för min del lemna derhän; de synas mig icke särdeles viktiga, eburu jag icke velat motsätta mig den föreslagna ändringen, då den endast afsåg landsorten — äro att kungörelser om valen skola utfärdas dels af kommunalstämmodförande, som ej alltid ordentligt fullgör åliggandet, dels af domhafvanden, som stundom bestämmer otjenlig valdag. Sådant kan icke komma i fråga i städerna, der kungörelserna uteslutande utfärdas af embetsmyndigheter och der magistraterna icke kunna vara

så utan all samverkan med valkorporationerna, att de bestämma otjenliga dagar för valen. Att bestämma en dag, som kan inträffa så tidigt som den 8 september, och i ingen händelse senare än den 15 september, till valdag i städerna, är med afseende å de vanor, hvilka allt mer och mer i städerna göra sig gällande, i hög grad oklokt. Städernas invånare söka sig ut till landet, och många af dem företaga resor just under den tidigare hösten. Det ligger i sakens natur, att, om en så tidig dag för valet bestämmes, valmännens närvaro i staden erfordras redan i slutet af augusti; och denna deras närvaro i staden för valförberedelserna måste äfven vara stadig och oafbruten. Då det enligt min åsigt ligger allra största vikt uppå att se till, att en hvar får utan särskilda ansträngningar fullgöra sin pligt att välja riksdagsman, och här icke förefinnes skäl att göra några svårigheter för valmännen i detta afseende, kan jag icke annat än anse, att den nu föreslagna bestämmelsen skulle för städerna vara i högsta grad otjenlig. Om åtgärden afsåge blott landsbygden, skulle jag icke motsätta mig densamma, men då det icke torde vara skäl att nu framställa yrkande om att inskränka den endast till landsbygden, anhåller jag om afslag å utskottets betänkande.

*Förslag om
bestämmande
af en gemensam dag för
val af riksdagsmän i
Andra Kam-
maren.
(Forts.)*

Herr Claëson: Lika med den föregående talaren känner jag mig mycket litet tillfredsstäld med konstitutionsutskottets föreliggande förslag till grundlagsändring. Gerna vill jag medgifva, att det kan medföra gagn att hafva en viss dag för riksdagsmannaval bestämd; men å andra sidan kan man icke neka, att såsom en olägenhet måste betraktas att valförrättaren derigenom hindras att utsätta valet på den tid, som med afseende å särskilda förhållanden inom en eller annan valkets kan finnas för den valkretsen mest lämplig. Men, utom denna omständighet, är det, enligt min åsigt, en brist på konsekvens i detta betänkande, hvarigenom detsamma i det fallet är sämre än motionen. Utskottet har nemligen föreslagit en viss dag för riksdagsmannaval, men icke, såsom motionären, äfven för elektorsval, ehuru de synas vara temligen analoga. Jag finner till och med, att en omständighet talar mera för att en bestämd dag utsättes för elektorsvalen än för riksdagsmannavalen. Riksdagsmannaval utsättes af domhafvanden, hvaremot elektorsval bestämmes af kommunalstämмоordföranden, som lättare än domhafvanden kan frestas att med hänsyn till personliga eller partii-intressen utsätta olämplig dag för valet.

Hvad jag dock mest fäster mig vid, är sjelfva redaktionen, som jag finner vara otydlig och oriktig. Första momentet i paragrafen skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda: »Val till riksdagsmän i Andra Kam-maren verkställas andra måndagen i september näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla». Denna bestämmelse är tydlig i fråga om de medelbara valen, men icke rörande de omedelbara, hvilka icke försiggå på 1 dag utan omfatta 2 dagar, nemligen 1 dag, då rösterna uppsamlas inför kommunalstämмоordförandena, och 1 dag, då rösterna sammanräknas inför domhafvanden. En sådan otydlighet förefinnes icke i den nu gällande riksdagsordningen.

Konstitutionsutskottet synes hafva ansett, att uttrycket val till riksdagsmän i Andra Kam-maren skulle vid de omedelbara valen betyda,

Förslag om
bestämmande
af en gemensam
dag för
val till riksdagsmän i
Andra Kam-
maren.
(Forts.)

att valen skulle ske inför kommunalstämmoordförandena, men en sådan tydning framgår ej klart af riksdagsordningens öfriga bestämmelser. Första momentet af 15 paragrafen lyder på följande sätt: »Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas inom september månads utgång näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla». Jag tror att denna bestämmelse alltid tolkats så, att äfven sammanräkning af rösterna bör hafva skett inom denna tid. 22 § bestämmer, att »om någon är missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren, må han deröfver anföra besvär hos vederbörande Konungens befallningshafvande inom åtta dagar efter valförrättningens slut». Det är således uppenbart, att uttrycket val till riksdagsman kan hänföras lika väl till den slutliga förrättningen som till dess första del.

Då således af den utaf utskottet nu föreslagna lagbestämmelsen endast otydligt framgår hvad utskottet menar, då jag för min del icke vill vara med om att öka antalet otydliga bestämmelser i riksdagsordningen i fråga om riksdagsmannaval, då det syfte, som motionären afsett, endast ofullständigt vinnes genom den föreslagna förändringen, då de fördelar, som skulle erhållas, ej vinnas utan motsvarande olägenheter, och då framför allt någon brådska icke förefinnes, ber jag att få instämma med den förste talaren i hans yrkande om afslag.

Herr Hallenborg: Jag var ej i tillfälle att åhöra förra delen af den förste ärade talarens anförande och vet alltså icke, om han redan anfördt hvad jag kommer att säga.

Jag ber endast att i afseende å denna fråga få nämna, att den åtminstone tvenne gånger förut förekommit i Riksdagen. Orsaken hvarför en dylik förändring förut blifvit af Första Kammaren antagen till hvilande i grundlagsenlig ordning och derefter af kammaren godkänd, likasom att nu utskottets fleste ledamöter slutit sig till förevarande förslag om gemensam valdag, var den att man ville visa tillmötesgående mot de önskningsar från Andra Kammaren, som uttalat sig derför.

Denna valdag bestämdes första gången till andra måndagen i juli månad, som då ansågs lämplig såsom bäst passande för de olika landtmannaförhållandena, emedan landtmännen derigenom ej skulle behöfva ryckas från tillsynen af sitt jordbruk för utöfvande af sin valrätt. Sedan dess inträffade, såsom i betänkanudet omförmäles, att genom utsträckning af beväringens vapenöfningar, arméns befäl och en del af det valberättigade manskapet icke skulle kunna komma tillstådes vid valen i juli månad — en rättighet, som man ej ansåg sig kunna beröfva dem.

Då fråga nu å nyo uppstått om hvilken tid skulle i sådant afseende derför bäst lämpa sig, kom man att anse september månad vara den lämpligaste; och när man kommit så långt, ansågs att man kunde bestämma en gemensam dag för såväl stad som land. Nu har jag emellertid hört det uppgifvas vara mindre lämpligt att för städerna bestämma andra måndagen i september.

Hvad beträffar de oformligheter, som den siste talaren anmärkte emot förslaget, tror jag dock ej, att han har så fullkonligt rätt. I grundlagen förekommer nemligen den bestämmelsen, att elektorsval

skola hållas minst åtta dagar före riksdagsmannavalet, och der medelbart val skall ega rum, kommer enligt 18 § riksdagsordningen domhafvanden att tillkännagifva dagen före valet.

Vidare kan jag icke dela samme talares åsigt derom, att vid det omedelbara valsättet den dag, då hufvudsummeringen af rösterna sker utaf domhafvanden, skall anses såsom den dag, då valet eger rum. Denna fråga diskuterades jemväl i utskottet, som deremot ansåg att den dag, då valsedlarne aflemnades inför kommunalstämmans ordförande, var den rätta valdagen, och således icke den, då hopssummeringen af rösterna försiggick.

Någon tvetydighet torde sålunda i detta fall ej förekomma.

Jag vill vid denna sena timme ej längre upptaga kammarens tid, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre af Ugglas: Till de skäl för afslag, som af två föregående talare redan anförts, ber jag att få lägga ett, som jag anser för denna fråga fullständigt afgörande. Ifrågavarande grundlagsförslag står nemligen i uppenbar strid emot allmänna lagens stadgande i 3 § af 6 kap. rättegångsbalken, som lyder så: att »hvar måndag, eller när helgdag å måndag inträffar, nästa söcknedag derefter, skall rådstufvurätt hållas». Och då nu rådstufvurättens ledamöter äro valförrättare, skulle ju det vara för dem alldeles omöjligt att fullgöra rättegångsbalkens föreskrift om rådstufvurätts hållande hvarje måndag, såvidt de skola förrätta valen.

Då jag ej gerna ser att våra domare komma i någon kollision vid tillämpningen af allmän lag och grundlagens bestämmelser, får jag anhålla om afslag å konstitutionsutskottets betänkande.

Häruti instämde herr *Bergström* med flere af kammarens ledamöter.

Herr Hallenborg: Äfven angående den fråga, som den siste ärade talaren vidrört, var diskussion inom utskottet. Det står verkligen i 6 kap. 3 § rättegångsbalken, att hvar måndag skall rådstufvurätt hållas; men jag föreställer mig att till exempel i Stockholm, der rådstufvurätten arbetar på flera afdelningar, borde ej vara något hinder för en afdelning af rätten att fullgöra denna skyldighet. Och i småstäderna måtte väl i afseende på tiden kunna ställas till så, att kollision ej behöfver uppstå. Skulle det emellertid visa sig, att de skäl, som af friherre af Ugglas anförts, hafva så stor betydelse, må kammaren vid dem fästa det afseende de förtjena, och jag skall finna mig deri.

Friherre af Ugglas: Jag ber endast få fästa herr Hallenborgs uppmärksamhet derpå, att vid riksdagsmannavalet i Stockholm är hvarenda ledamot af rådstufvurätten upptagen, så att man till och med måste för ändamålet adjungera personer från andra håll, hvarför det för rådstufvurättens ledamöter är alldeles omöjligt att samtidigt hålla rådstufvurätt och förrätta riksdagsmannaval.

Förslag om bestämmande af en gemensam dag för val till riksdagsmän i Andra Kammaren.

(Forts.)

Förslag om bestämmande af en gemensam dag för val till riksdagsmän i Andra Kammararen.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt och sedan på afslag derå; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

(Forts.)

Föredrogos å nyo och godkändes lagutskottets den 25 och 27 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 23, i anledning af väckt motion om ändring af § 144 i konkurslagen den 18 september 1862; och

n:o 24, i anledning af kamrarnes återremiss af det i utskottets utlåtande n:o 9 afgifna förslag till lag angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen om lagfart å fäng till fast egendom den 16 juni 1875.

Ang. tiden för aflönings utbetalande till folkskolelärare.

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 25 och 27 innevarande juni bordlagda betänkande n:o 8, i anledning af förslag om utfärdande af föreskrifter rörande tiden för aflönings utbetalande till lärarepersonalen vid rikets folkskolor, mindre folkskolor och småskolor.

Herr Pettersson: Den föreskrift, som här skulle lemnas, synes mig i sjelfva verket öfverflödig. Sådana fall, som gifvit anledning till motionen, tror jag för min del ej kunna å lagstiftningens väg afhjelpas. I allmänhet utbetalas lärarelönerna kvartalsvis, och jag tror att det finnes något gammalt cirkulär, som derom bestämmer. Skall man skriva till Kongl. Maj:t i enlighet med motionärens förslag, förekomma förhållanden, som kunna vara ganska tvistiga, såsom till exempel om lärare afgå under läsåret, huru lönen då kan fördelas.

Vi kunna till exempel tänka oss 3:dje kvartalet, från den 1 juli till den 1 oktober, då ferierna infalla. Hvilken lärare skall åtnjuta detta kvartal? Större delen af lästiden infaller på våren och blott en obetydlig del på hösten. När ombytet nu sker, hvilken lärare skall då som sagdt åtnjuta det kvartalet? Enligt 28 § i folkskolestadgan är till- och afträdestiden för folkskolelärare den 1 januari och den 1 juli. På grund deraf synes mig en den 1 juli tillträdande lärare vara berättigad åtnjuta halfva årslönen, äfven om undervisningstiden under senare delen af året skulle blifva ganska ringa. Men huru mycket skall då tillkomma den förre läraren under läsåret? Jag har hört uppgifvas, att om en lärare vikarierar, skall det uträknas efter lästiden, således mera än halfva årslönen. En vikarierande lärare skulle sålunda komma att uppårä högre lön än den ordinarie.

Jag tillåter mig därför vördsamt göra följande förslag:

»Skollärarelöner utbetalas kvartalsvis före kvartalets slut. Ombytas under året lärare (lärarinnor), erhåller ordinarie folkskolelärare (lärarinnor), som enligt nådiga folkskolestadgans af den 20 januari 1882 § 28 af- eller tillträder den 1 juli, utöfver bostad och vedbrand under sin tjenstetid, ett halft års lön jemte hälften af kofodrets beräknade

värde. Afdraget för folkskolelärares afgifter till enke- och pupillkas-*Ang. tiden för*
 san fördelas lika emellan den 1 juli af- och tillträdande. Sker af-*afslönings ut-*
 och tillträde å annan tid under året, sker fördelningen af både för-*betalande till*
 måner och afdrag i proportion efter undervisningstiden.*folkskole-*
lärare.

Hvad tillförordnade vid mindre folkskolor och småskolor beträffar, fördelas vid ombyten årslönen i proportion efter undervisningstiden.»

Jag ber få fästa uppmärksamheten på att denna fråga ej är en fråga, som blott rör lärare och kommuner, utan äfven kommunerna inbördes, när en lärare flyttar från den ena kommunen till den andra.

Endast genom antagande af detta eller något annat liknande förslag kan denna fråga, synes mig, blifva utredd. Och det är den erfarenhet jag haft, som nu föranlett mig att göra denna framställning.

(Forts.)

Herr Wærn, Carl Fredrik: Hvad den siste talaren anfört synes mig väl bevisa behovet af föreskrifter i detta afseende, och det är just det, som utskottets förslag afser att afhjelpa. Hvad åter angår det förslag, som samme talare *nu* framställt, kan det ej betraktas annat än såsom ett alldeles *nytt*, angående hvilket nu omöjligen kan fattas beslut.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson: Med anledning af hvad den föregående ärade talaren anfört, får jag vördsamt anhålla om återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande betänkande hemställt samt vidare derpå att betänkandet skulle till utskottet återförvisas; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och biföllos Första Kammarens tillfälliga utskotts den 25 och 27 i denna månad bordlagda betänkande och utlåtande:

n:o 9, i anledning af förslag om förändradt sätt för utbetalning af pensioner från folkskolelärares pensionsinrättning samt folkskolelärares enke- och pupillkassa; äfvensom

n:o 10, angående förslag om underdånig skrifvelse rörande rätt för delegare i socken- eller distriktsmagasin att besluta om användande af deras fonder och magasinens upplösning.

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 23 *Ifrågasatt*
 och 25 innevarande juni bordlagda betänkande n:o 7 öfver väckt fråga *behörighet för*
 om införande i helsovårdsstadgan för riket af en bestämmelse derom, *qvinna att in-*
 att myndig qvinna skulle kunna inväljas i helsovårdsstyrelse. *väljas i helso-*
vårdsstyrelse.

Ifrågasatt
behörighet för
qvinna att in-
väljas i helso-
vårdsstyrelse.

(Forts.)

Herr Borg: Herr talman, mine herrar! Enligt öfligt bruk, ber jag att få säga några ord vid mitt aflidna fosters jordfästning.

Jag finner anledning dertill ej blott i min faderliga känsla, utan än mer i barnets märkliga och ärofulla öden och mindre ärofulla — afrättning.

Ja, mine herrar, det var öden och var en afrättning, som torde förtjena ett *klassiskt* epitaphium, hvilket jag ansett böra bli: *Habent sua fata libelli*. Historien skall bekräfta denna uppfattning, sedan barnets öden blifvit kända. Men dess största ära återstår dock efter grafläggningen, det är *återuppståndelsens*.

Ty den oskyldigt offrade, lika oskyldig som Isaak, då han skulle slagtas af fader Abraham, skall uppstå från de döda; ja, mine herrar, ej blott det; men han skall öfverleva icke blott tredje tillfälliga utskottet vid andra riksdagen 1887, utan han skall öfverleva alla medlemmar af hela Första Kammaren, alla strejkande protektionister och frihandlare inberäknade, ja, så underligt det kan låta, han skall, när han en gång uppstått från de döda, leva så länge, som här finnes riksdagar på jorden; ty han tillhör en familj, ett slägte, som har odödlig hetens spira uti sig, som, sedan den en gång slagit rot, aldrig kan utrotas, utan som från slägte till slägte sprider sig allt mer och mer, och denna mäktiga, outrotliga, framtidens jordmån allt mer beherskande naturliga familj är: *Det rätta*, hvarom skalden säger:

»Det rätta är evigt

Ej plånas ut

Från jorden dess trampade lilja.»

Jag öfvergår nu till den aflifvades historia.

I februari månad mottogs pilten med öppna armar af tredje tillfälliga utskottet, och till och med en medicine doktor förklarade honom i allo välskapad och egande alla utsigter att blifva till gagn i samhället, hvarför han upptogs och anbefaldes af utskottet hos dess principaler. Endast ordföranden fann honom obehöflig, emedan en dylik redan förut fans.

Kom så majriksdagen med ett nytt tredje tillfälliga utskott. Nu blef det en annan visa. Pilten var hvarken välkommen eller behöflig; han borde ju förr dess hellre expedieras från denna verden. Jag vill nu kalla honom för min motion. Utskottet beslöt först att afslå densamma på grund deraf, att den gifta qvinnan ej blifvit föreslagen, oaktadt hon må anses besitta mera lämplighet i en helsovårdsnämnd än den ogifta; men vid justeringen ströks detta motiv och ny motivering inlades. Man tycks ha varit villrådig om hvad *skäl*, som borde anföras, och det är ej heller att undra öfver. Och så framkom det nu föreliggande utlåtandet.

Utskottet förklarade i *diskussionen* att med ordet *person*, i § 1 mom. 2, *icke* kunde menas *qvinna*.

I *betänkandet* deremot, i samma paragrafs mom. 6, förklarar utskottet, att ordet *personer* kan betyda *qvinno*.

Hvarför ej qvinno skulle kunna vara med om att *antaga och entlediga tjänstebiträden*, är svårt att förstå.

Utskottet talar vidare om den *olägenhet*, som den föreslagna befattningen skulle försorsaka qvinnan; men hur vet utskottet, att det skulle

blifva en olägenhet för henne? Har hon nånsin erhållit en rättighet utan motsvarande skyldighet, vare sig man gifvit henne rättighet att förvalta sin förmögenhet eller att innehafva befattningar i statens skolans eller kyrkans tienst? Har hon ej alltid fått, och det helt naturligt, underkasta sig de olägenheter, som härmed varit förenade, och har hon väl nånsin sjelf stält i fråga att befrias från något slags dylik olägenhet? Ingalunda.

Vidare får jag anmärka, att den nu föreslagna rättigheten för qvinnan i sjelfva verket icke är så stor och magtpåliggande som de rättigheter, dem Riksdagen redan välvilligt beviljat henne eller rättare om hvilkas beviljande Riksdagen beslutat skrifvelse till Kongl. Maj:t, nemligen om hennes inväljande i skolråd och fattigvårdsnämnd. Eller skulle det väl vara mera magtpåliggande att sitta i en helsovårdsnämnd än i skolråd och fattigvårdsnämnd? Jag kan ej fatta detta, utan föreställer mig, att skolråd och fattigvårdsnämnd äro mycket viktigare institutioner än helsovårdsnämnd, och då man erkänner qvinnans kompetens på förstnämnda områden, borde man ej tveka att draga konsekvenserna af detta erkännande i fråga om sistnämnda.

Jag ber också få erinra, att i vårt land är det just qvinnorna, som skaffat sig undervisning i helsovårdslära. Det är nemligen så ståndt, att i våra många högre manliga skolor förekommer ej någon undervisning i helsolära, men för qvinnan har införts sådan undervisning i de stora qvinnoläroverken i Stockholm, såsom Wallinska skolan, högre lärarinneseminarier, lyceum, normalskolan, Åhlska skolan o. s. v., af hvilka flera, såsom bekant, äfven bilda studenter. I alla dessa qvinliga skolor undervisas i fysiologi och helsolära, och det ej af fuskare, utan af professorer och framstående vetenskapsmän, såsom Wallis, Tigerstedt, Sandahl m. fl.

Denna undervisning har redan fortgått vid åtskilliga af dessa läroverk i flera år. Man har alltså den bästa utsigt att just bland qvinnorna få lämpliga personer för helsovårdsstyrelser, medan deremot för närvarande föga utsigt finnes att få dertill fullt lämplige män, enär till och med i öfrigt vetenskapligt bildade män gemenligen äro okunnige i helsolära.

Om det ej låte som en paradox, vore jag hågad att säga, att qvinnan redan nu är mycket lämpligare att sitta i helsovårdsstyrelse än mannen, på grund deraf, att hon, så vidt jag uppfattat henne, har mycket mera sinne för ordentlighet och snygghet än denne. Hon har lärt sig dessa egenskaper i det enskilda lifvet, der det är hon, som inom hus upprätthåller ordning och snygghet och lagar så att mannen kan lefva der och att ej bakterier och baciller öfvervåldiga honom, då han annars, om han lemnades åt sig sjelf, skulle få gå der i smuts och dam. När det nu är qvinnan, som både eger och ytterligare utbildar här påpekade egenskaper, som mannen ej i lika hög grad besitter, frågar jag, om det finnes något rimligt skäl att utestänga henne från en befattning, der just ordentlighet och snygghet äro de mest behöfliga egenskaperna. Det ligger ej någon konsekvens i en sådan lagstiftning. Dermed vill jag ej klandra den nuvarande lagstiftningen i detta stycke, den har haft sin tid och sitt berättigande, men för våra dagar borde det vara tydligt och klart, att qvinnan på

*Ifrågasatt
behörighet för
qvinnor att in-
väljas i helso-
vårdsstyrelse.*
(Forts.)

Ifrågasatt behörighet för kvinna att inväljas i helsovårdsstyrelse.

ifrågavarande område både *kan* och *bör* ega en verksamhet, och skulle man handla fullt konsekvent, borde man i helsovårdsnämnderna insätta kvinnor och $\frac{1}{10}$ män. Jag vill dock ej gå så långt, i synnerhet som jag är rädd för att herrarne ej skulle följa mig på vägen. Men i alla fall fordrar konsekvensen att, då hon är mera mån om snygghet och har, så att säga, finare näsa för helsovårdsförhållanden än mannen, man begagnar sig häraf och tillförsäkrar samhället alla här berörda krafter, som hos kvinnan finnas.

(Forts.)

Kanske har jag varit något väl vidlyftig i egenskap af graftalare öfver ett så litet foster, men frågan har sin stora betydelse för framtiden.

Till sist ber jag att få ändra mitt förslag derhän, att »äfven kommunalt röstberättigad kvinna kan i helsovårdsstyrelse inväljas», ordalag, hvarigenom lagutskottet förbättrat mina tvenne andra motioner.

Jag anhåller sålunda om afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion med nyss nämnda ändring.

Herr Grenholm: Denna motion, som afser att äfven åt kvinna skaffa rätt att såsom ledamot inväljas i helsovårdsnämnd, anser jag för min enskilda del vara mycket god, klok och praktisk och vill därför gerna förena mig med den ärade motionären, synnerligen i hvad han i senare delen af sitt anförande yttrade. Jag beklagar att utskottet afstyrkt motionen och jag kan icke förstå hvad som dertill gifvit anledning. Mig synas ock skälen hafva varit temligen kläna. Utskottet säger till en början, att kvinnan nog kan utöfva en gagnande verksamhet i helsovårdsnämnden, men advocerar sedan bort detta och säger att ingenting finnes, som hindrar att hon kan inväljas i helsovårdsnämnden; det står ingenstädes förhjudet, likasom hon ock kan användas såsom biträde för detta ändamål. Att utskottet icke velat tillstyrka motionen torde bero på den gamla traditionen att kvinnor icke varit invalda i sådana nämnder. Att kvinnor kunna användas såsom biträden är något helt annat och medför icke det nit och intresse för saken, som en själfständig ledamot kan utöfva. Det synes mig hufvudsakligen bero på den personliga lämpligheten, om man eller kvinna mera egnar sig att uppfylla de förbindelser, som äligga helsovårdsnämnden. Denna styrelse har sig ålagdt att ordna och rangera alla förhållanden, som göra sig gällande vid utbredd sjuklighet i orten. När det emellertid blir fråga om smittosamma sjukdomar, finner man, om man sett, huru förhållandena vid sådana tillfällen gestalta sig i de fattiges bostäder, att det icke är tillräckligt besluta, att den eller den åtgärden skall vidtagas, utan att det ock blir nödvändigt att på ort och ställe se till, om de gifna föreskrifterna efterföljas. Det allra nödvändigaste för att hindra uppkomsten och spridningen af en smittosam sjukdom är just snygghet och renlighet, och detta i den allra minutiösaste grad. Man vet numera att dessa sjukdomar uppkomma och spridas genom en mängd mikroskopiska organiska varelser, som hafva sin upprinnelse just i smuts och orenlighet. Jag tror därför att, när sjukdomen kommit in i de fattiges bostäder, mannen med all sin förmåga väl kan ställa om och ordna hvad som bör göras i stort, men

att, när det gäller att gå in till de sjuke och se till, huru de hafva det i kistor och skåp, och söka efter i vinklar och vrår, om det finnes bland kläder och osunda födoämnen något som förorsakar förruttelse och stank, då är qvinnan mera lämplig än mannen, så till vida, som hon kan närmare ingå uti och taga reda på sådana förhållanden, som just böra ändras, och derom meddela upplysning, hvarjemte hon någon gång kan skänka ett rent linne eller lakan, omständigheter som männen sällan tänka på. Medicin, läkare och sjukvård äro nog goda att hafva; men jag anser det nyss nämnda af vida större betydelse, och med afseende å smittosamma sjukdomar är just renlighet och snygghet det bästa medlet att förekomma och hämma dem. Jag för min del skulle därför anse det mycket sundt och klokt för helsovården, om en eller annan qvinna blefve invald i nämnden. Den skall bestå af sju personer och, der det finnes lämpliga qvinnor, kunde gerna en och annan af dem inväljas, dock under förutsättning, att de äro humana, välvilliga och framför allt hafva ett godt hjerta, såsom man säger, hvilket ock är en hufvudsak vid all sjukvård, synnerligast inom den fattiges hem. I sådana fall är, enligt min erfarenhet, qvinnan lämpligare än mannen, och därför tror jag, att qvinnan skulle vara helsovårdsnämnden till en utmärkt hjälp. Jag yrkar af dessa skäl bifall till motionen.

(Forts.)

Grefve De la Gardie: Jag skall icke följa den förste ärade talaren på de utflygter i vidsträckta rymder, som han företagit, utan vill helt enkelt inskränka mig till att, på de grunder utskottet anfört, yrka bifall till dess hemställan.

Herr Pettersson: På landsbygden är i många socknar barnmorskan den största medicinska auktoriteten. Hvarför skulle icke hon få inväljas i helsovårdsnämnden? I anledning häraf yrkar äfven jag bifall till motionen.

Herr Törneblad: Det tyckes af diskussionen, som om egentligen stadgandet borde skrivas så, att blott qvinnor skulle få inväljas i helsovårdsnämnden, ty man har bevisat så starkt för qvinnans lämplighet att der inväljas, att man i sjelfva verket bevisat för mycket. Utskottet, i hvars förhandlingar jag blott helt litet deltagit, har endast påpekat, att stadgandet skulle kunna för qvinnan medföra en ganska besvärlig skyldighet. Redan nu kan man ju draga nytta af qvinnans stora erfarenhet på det ifrågavarande området genom att använda henne såsom *biträde*. Men då beror det hufvudsakligen på henne sjelf. Skulle man åter stadga rättighet för qvinnan, så blefve den för henne förvandlad till en kommunal *skyldighet*, och detta är något helt annat än hvad motionären förmenade. Blir det en kommunal skyldighet, *måste* hon åtaga sig att sitta i helsovårdsnämnden, och det kan för henne blifva ett ganska kinkigt uppdrag just vid det nyss omtalade utrönandet af, huruvida det är snyggt och renligt i de fattiges hem. Det är helsovårdsnämndens eller polisens uppdrag att gå ikring och ransaka i hus och gårdar, der den inspekterande mottages på allt annat än angenämt sätt. Att nu tvinga qvinnan dertill, det vill jag icke

*Ifrågasatt be-
hörighet för
qvinna att in-
väljas i helso-
vårdsstyrelse.*

vara med om, helst qvinnan, om hon antages till biträde, kan göra allt möjligt gagn. Jag anser, att man tjänar qvinnan sjelf bäst genom att bifalla utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Ekenman, Victor: Jag skall icke såsom den förste ärade talaren slå mig på det patetiska i denna fråga och göra den mycket vidlyftig, utan jag skall söka bringa den till rimliga dimensioner. Jag skulle icke yttrat mig och än mindre reserverat mig i denna fråga, om icke kammaren nyligen fattat ett beslut, som går i samma riktning som reservationen och står i strid mot utskottets förslag, nemligen i fråga om rätt för qvinna att inväljas såsom ledamot i skolråd och fattigvårdsstyrelse. Dessa befattningar skilja sig icke mycket från den som ledamot i helsovårdsstyrelse. Här är icke fråga om, att qvinnan skall hafva några särskilda prerogativ eller framhållas på något särskildt sätt, lika litet som att det skulle vara *endast* kvinnor i helsovårdsstyrelsen; något sådant har motionären icke föreslagit, ej heller jag tänkt mig. Endast den omständighet, att en person är qvinna, bör icke utesluta henne från att väljas till ledamot i helsovårdsstyrelsen, om hon i öfrigt innehar de erforderliga kvalifikationerna, och vederbörande valmän finna henne lämplig. Det innebär icke något företräde framför männen. Sådan är frågan i all dess nakenhet.

Att bifalla motionen helt och hållet torde emellertid icke vara lämpligt. Motionären har nemligen förbisett några omständigheter, bland annat den att, då kommunalnämnden utgör helsovårdsstyrelse på landet, qvinnan enligt hans förslag skulle kunna der inväljas. Det torde icke vara lämpligt att göra saken så vidlyftig, att qvinnan äfven skulle kunna inväljas i kommunalnämnden. Jag tillåter mig derfor yrka, att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes utarbета och för Riksdagen framlägga förslag derom, att äfven qvinna, som är i kommunens angelägenheter röstberättigad, må kunna till ledamot i helsovårdsstyrelse inväljas, der denna ej består af kommunalnämnd.

Herr Borg: Jag skall anhålla att få afstå från mitt förslag till proposition och förena mig med den siste ärade talaren i hans yrkande.

Herr Törneblad: Jag anhåller att få mot det sista förslaget anmärka, att den begränsning, som skulle göras i skrifvelsen, synes mig mindre ändamålsenlig, ty, om det endast blir en i kommunala angelägenheter röstberättigad qvinna, som skulle få användas i helsovårdsnämnd, skulle man icke vinna så särdeles mycket. Då tycker jag man vinner mycket mera genom att antaga henne till biträde, och det är just den nuvarande rättigheten att så kunna göra, som skiljer denna fråga från den om qvinnans deltagande i skolråd och fattigvårdsstyrelse.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr grefven och talmannen, att i afseende på förevarande betänkande yrkats dels bifall till hvad utskottet deri hemställt, dels, af herr *Grenholm*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet

väckta motionen, dels ock, af herr *Ekenman, Victor*, att kammaren, *Ifrågasatt be-*
 med afslag å utskottets hemställan, skulle besluta att i underdånig *hörighet för*
 skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbete förslag till *qvinna att in-*
 sådan ändring i helsovårdsstadgan, att äfven qvinna, som i kommunens *väljas i helso-*
 angelägenheter är röstberättigad, må kunna till ledamot i helsovårds- *vårdsstyrelse.*
 styrelse inväljas, der denna ej består af kommunalnämnd. (Forts.)

Sedermera gjorde herr grefven och talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Borg* begärde votering, i anledning hvaraf och sedan såsom kontraposition dervid antagits bifall till herr Ekenmans yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller Första Kammarens tillfälliga utskotts betän-
 kande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages herr *Ekenmans* förslag i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 38.

Nej — 24.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Cederberg</i>	under 14 dagar från denna dag,
herr <i>Carlheim-Gyllensköld</i>	» 8 » » morgondagen,
herr <i>Nyström</i>	» 14 » » »
herr <i>Reuterswärd</i>	» 14 » » »
herr <i>Ekenman, Thor,</i>	» 8 » » d. 1 nästk. juli och
herr <i>Unger, Magnus,</i>	» 14 » » d. 3 » »

Justerades sju protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af herr vice talmannen, som öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts andra gången, skulle sättas sist å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Onsdagen den 29 Juni.

Sedan kammaren vidare, på framställning af herr vice talmannen, medgifvit, att de utfärdade anslagen till sammanträdets fortsättande på eftermiddagen finge nedtagas, åtskildes kammaren klockan 3,34 eftermiddagen.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
